

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Jakub Čerovský

**Analýza návrhu zákona o distančním způsobu hlasování ve
volbách poslance Ivana Gabala**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 26. dubna 2016

Podpis

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucímu práce Doc. PhDr. Tomáši Lebedovi, Ph.D., za jeho cenné rady a důležitou zpětnou vazbu, bez které by tato bakalářská diplomová práce nemohla vzniknout. Poděkování patří i mé rodině a přítelkyni, která mě vždy podporuje a vytváří ideální podmínky pro mé studium.

Obsah

Úvod	5
1. Estonský model e-voleb	9
1.1 Historie	10
1.2 Popis systému	11
1.3 Dopady	14
1.4 Volební účast	15
1.5 Estonské politické strany	19
1.6 Struktura voličů	22
1.7 Kritika	26
1.7.1 Volební pozorovatelská mise OBSE 2015	31
1.7.2 Studie University of Michigan a Open Rights Group	32
2. Návrh zákona o distančním způsobu hlasování ve volbách poslance Ivana Gabala	35
2.1 Obecný popis distančního hlasování	35
2.2 Současný stav	35
2.3 Popis navrhovaného systému	36
2.3.1 Korespondenční způsob hlasování	37
2.3.2 Elektronický způsob hlasování	39
2.4 Postoj české veřejnosti k distančnímu hlasování	42
2.5 Zhodnocení rizik	46
3. Metodologie	48
4. Analýza návrhu zákona o distančním způsobu hlasování ve volbách poslance Ivana Gabala	49
4.1 Vzájemná komparace základních prvků	49
4.1.1 Systém	49
4.1.2 Voliči	50
4.1.3 Možnost opakovaného hlasování a nahrazení e-volby tradičním způsobem	50
4.1.4 Druh voleb	51
4.2 Politická vůle	52
4.3 Důvěra veřejnosti	53
4.4 Rizika	55
Závěr	57
LITERATURA	61
Seznam grafů	68
Seznam schémat	68
Seznam tabulek	69
Seznam zkratk	69
Abstrakt	70
Abstract	71

Úvod

Moderní technologie vstupují do běžného života každého z nás. Počítače, mobilní telefony, tablety, nová média nebo sociální sítě – to vše má více či méně vliv na náš každodenní život. Dopad moderních technologií však nepocítujeme pouze v našem soukromí, ale promítá se také do zdánlivě odlišných vědních odvětví. Měkké společenské obory stále častěji zapojují počítače do svých výzkumů a politologie rozhodně není výjimkou. Ať už se jedná o možnosti častějšího využití pokročilých kvantitativních analýz, nových prvků politického marketingu nebo rozsáhlých datových souborů ve volebních kampaních.

Osobně se kromě politických věd zajímám také o informační technologie. Obecně mě baví sledovat využívání moderních způsobů a technik, které mohou vést k novým, neotřelým ale zároveň pokrokovým řešením. Domnívám se, že spojení informačních technologií a politologie dává v dnešní době čím dál větší smysl. Z těchto důvodů jsem se rozhodl, že propojení těchto dvou světů se stane základem mé bakalářské diplomové práce.

S vývojem informačních technologií se čím dál častěji hovoří o jejich zapojení do volebního procesu. Především se jedná o odevzdávání volebních hlasů právě prostřednictvím moderních technologií, pro které se užívá souhrnný název *e-volby*.

Hned v úvodu je nutné zmínit, že existují různé podoby e-voleb, které se liší zejména v míře kontroly ze strany volebních orgánů nebo zapojením internetu. Jedním z typických příkladů elektronického hlasování, u kterého lze dosáhnout vysoké kontroly volebních orgánů jsou hlasovací terminály ve volebních místnostech, které mohou, ale nemusí být připojeny k internetu. Tento systém se často nazývá *Direct-recording electronic voting system (DRE)* a byl testován již v řadě zemí Evropy (Antoš et al. 2014: 24–25).

Naproti tomuto systému stojí způsoby hlasování pomocí mobilních telefonů, SMS zpráv, digitálních televizí nebo internetu, u kterých lze zaznamenat nižší míru kontroly ze strany volebních orgánů. Pro tuto bakalářskou diplomovou práci je stěžejní právě poslední uvedené hlasování prostřednictvím internetu, pro které se obvykle uvádí název *Remote internet voting (RIV)* neboli vzdálené internetové hlasování (Tamtéž). Z tohoto hlediska chci zdůraznit, že pokud v práci píšete o e-volbách, vždy se jedná o odevzdávání volebního hlasu pomocí internetu.

Problematika e-voleb je v politologii poměrně aktuálním, ale zároveň novým a dosud neprobádaným tématem. Vědeckých prací na toto téma je naprosté minimum a zaměřují se

zejména na shrnutí dosud známých empirií. Z toho důvodu nelze využít jasné teoretické předpoklady a nahrazuje je stav poznání.

Estonsko je obecně z hlediska eGovernmentu jednou z nejvyspělejších zemí na světě. Na rozvoji informačních technologií si Estonci dlouhodobě zakládají, a proto se jejich země mnohdy přezdívá jako „E-stonia“. Není proto náhodou, že se jedná o dosud jedinou zemi, která využívá internetový způsob hlasování pro všechny typy voleb. Z toho důvodu se domnívám, že dává smysl vycházet ze zkušeností, které jsou z fungování estonského systému e-voleb známé.

Tato bakalářská diplomová práce je členěna do třech hlavních kapitol. Nicméně, jak už jsem výše naznačil, její struktura nemá podobu standardní vědecké práce. Klasickou teoretickou část v tomto případě nahrazuje stav poznání ve formě nastínění reálného fungování estonského systému e-voleb. Právě tomuto modelu se věnuji v celé první kapitole.

Její první podkapitola se dotkne historie zavedení, kde se zaměřím zejména na události a problémy, které předcházely samotné implementaci estonských e-voleb. Následuje podkapitola věnovaná fungování onoho systému. Jedná se především o představení architektury systému internetového hlasování nebo jeho podobnosti ke korespondenčním volbám. Následně zmíním dopady a reálné statistické výsledky estonského internetového hlasování. V samostatné podkapitole se také zabývám souvislostí mezi e-volbami a volební účastí.

Následuje pohled na estonské politické strany ve vztahu k volbám po internetu. V této podkapitole nastíním zejména vývoj volebních zisků politických stran v uskutečněných parlamentních e-volbách. V práci nechybí ani část, která se týká struktury estonských e-voličů. Obzvlášť se zaměřím na věk, vzdělání nebo pohlaví a jejich dopad na účast v estonských e-volbách.

V neposlední řadě se věnuji kritice, kterou je internetové hlasování v Estonsku podrobeno. Jde především o studii nezávislých odborníků z University of Michigan a Open Rights Group. Ti podrobili estonské e-volby testování v několika rovinách a přišli na zásadní bezpečnostní hrozby, kterým se věnuji v samostatné podkapitole. Z hlediska kritiky estonského systému e-voleb se zabývám také zprávou volební pozorovatelské mise OBSE, která přihlížela tamním parlamentním volbám v roce 2015. V práci představím stanoviska této organizace, ve kterých je obsaženo hodnocení průběhu voleb nebo upozornění na místa, kde existuje prostor pro zlepšení.

O zavedení elektronických voleb v ČR se mluví takřka deset let. S pravděpodobně nejaktuálnějším návrhem přišel sociolog Ivan Gabal, který byl v roce 2013 zvolen do Poslanecké sněmovny ČR jako nestraník za KDU-ČSL. Jako poslanec navrhl zákon o distančním způsobu hlasování, který tvoří dvě části – korespondenční a elektronická. Je nutné podotknout, že se jedná o pouhý návrh, o kterém se spekulovalo hlavně v médiích, ale ve skutečnosti jeho projednávání skončilo již v samotných počátcích a dosud ani nebyl podán do legislativního procesu.

Návrhu zákona se blíže věnuji ve druhé kapitole. V jednotlivých podkapitolách nejprve nastíním, co se skrývá pod spojením distanční hlasování, a následně popíšu současný stav v ČR. Dále vysvětlím fungování jak korespondenční, tak elektronické části navrhovaného systému. V následující podkapitole prezentuji postoj české veřejnosti k distančnímu hlasování na základě analýzy agentury STEM, kterou si nechali tvůrci návrhu zpracovat. V závěru kapitoly uvedu rizika, kterým se autoři podrobně věnují v důvodově zprávě návrhu.

Po představení prvních dvou kapitol lze definovat zcela jasný cíl práce. Jedná se o synchronní komparativní analýzu, jejímž cílem je analyzovat návrh zákona o distančním způsobu hlasování ve volbách poslance Ivana Gabala na základě poznatků získaných z provozu estonského systému e-voleb. K dosažení cíle práce mi dopomůžou následující tři výzkumné otázky, na které se pokusím v závěru odpovědět.

- 1. Podobá se elektronická část návrhu zákona o distančním způsobu hlasování estonskému systému e-voleb?*
- 2. Jsou estonské klíčové faktory pro zavedení elektronického hlasování přenositelné pro návrh na zavedení distančního hlasování v ČR?*
- 3. Snaží se autoři návrhu předcházet či vyvarovat se rizikům, která jsou známá z estonského systému e-voleb?*

V závěrečné třetí kapitole proběhne analýza potřebná k zodpovězení výzkumných otázek. V první podkapitole srovnám základní prvky jak estonského systému e-voleb, tak elektronické části návrhu zákona o distančním způsobu hlasování. Stane se tak na základě komparačních kritérií jako je platforma, na které je systém spuštěn, volební právo, možnost vícekrát odevzdat elektronický hlas, možnost nahradit elektronické hlasování klasickou volbou nebo typ voleb, ve kterém je možné elektronicky hlasovat. V následujících podkapitolách najdu odpověď na druhou výzkumnou otázku, která se týká klíčových faktorů – politické vůle a důvěry veřejnosti. Poslední kapitola se zabývá třetí výzkumnou otázkou, která řeší otázku rizik, která s sebou e-volby nesou.

Vzhledem k povaze tématu čerpám zejména z elektronických zdrojů. V prvních dvou kapitolách se jedná především o oficiální zdroje. V případě první kapitoly jde o údaje z webových stránek estonské národní volební komise – *Vabariigi Valimiskomisjon*. Informace z tohoto webu mi poskytly skutečný přehled o fungování estonského systému e-voleb. Druhá kapitola čerpá zejména z veřejně dostupných informací, které lze k návrhu distančního hlasování dohledat. Avšak stěžejní pro tento úsek práce je obecná část důvodové zprávy návrhu.

Práce zajisté čerpá také z dostupné literatury. Od českých autorů bych rád vyzdvihl publikaci *Internetové volby: budoucnost, nebo slepá ulička demokracie?* napsanou kolektivem autorů kolem Miloše Brunclíka a Miroslava Nováka. Jedná se v podstatě o jedinou publikaci vydanou v ČR ryze na téma internetových voleb. Jednotlivé části této knihy mi umožnily získat základní informace o estonských e-volbách nebo elektronickém hlasování obecně.

Za jednoho z největších českých odborníků na alternativní formy hlasování lze považovat Sylvii Reterovou. Také z její publikace *Alternativní způsoby hlasování: od tradičních metod k on-line volbám* v práci čerpám. Kniha mi nabídla informace z oblasti alternativních forem hlasování a jejich právních principů. V ČR se internetovými volbami zabývá také Karel Sál. Jeho článek „*Remote Internet Voting and Increase of Voter Turnout: Happy Coincidence or Fact? The Case of Estonia*“ je pro mne velmi přínosný především v části týkající se vztahu mezi e-volbami a volební účastí. K elektronickým volbám se v českém prostředí vyjadřuje také ústavní právník Marek Antoš. Nejen z jeho článku „*Internetové hlasování a jeho kolize s ústavními principy volebního práva*“ jsem proto čerpal zejména v právních otázkách.

Ze zahraničních autorů chci podtrhnout *Log Analysis of Estonian Internet Voting 2013–2015* od Svena Heiberga, Arnise Parsovse a Jana Willemsona. Tato studie mi poskytla poměrně detailní informace o vnitřním fungování estonského systému e-voleb. Jedná se o unikátní data systémových záznamů ze tří uskutečněných estonských voleb v letech 2013–2015. Využil jsem je především v kapitole týkající se struktury estonských e-voličů, kde mi přinesla údaje o volební účasti nebo době strávené v systému e-voleb z hlediska věku. Na závěr chci ocenit také názory Kristjana Vassila z University of Tartu. Tyto myšlenky mi byly vhodným dokreslením pohledu na estonského e-voliče nebo všeobecně na tamní internetové hlasování.

1. Estonský model e-voleb

Nejmenší pobaltský stát Estonsko se stal v roce 2005 vůbec první zemí na světě, kde se hlasovalo ve všeobecných volbách přes internet. Od roku 2007 volí Estonci prostřednictvím internetu i v parlamentních volbách do Riigikogu¹. Dosud se jedná o jedinou zemi na světě, kde fungují internetové volby na celostátní úrovni.

Tabulka č. 1: Harmonogram pro volby do Riigikoogu 2015

Th 19.02.	Fr 20.02.	Sa 21.02.	Su 22.02.	Mo 23.02.	Tu 24.02.	We 25.02.	Th 26.02.	Fr 27.02.	Sa 28.02.	Su 01.03.2015
ADVANCE VOTING							No voting			ELECTION DAY
Advance voting in county towns 12 a.m - 8 p.m.				Voting at voting districts 12 a.m - 8 p.m.		Voting at voting districts 9 a.m. - 8 p.m.				
E-voting valimised.ee 9 a.m. - ...										Voting at home ... - 6 p.m.

Zdroj: VVK 2016a

V Estonsku existují různé způsoby odevzdání hlasu. Zásadní je, zda se volič rozhodne svůj hlas odevzdat v řádný volební den (election day) nebo již v předstihu (advance voting). V prvním případě má možnost odevzdat svůj hlas tradičním způsobem ve volební místnosti nebo může požádat o hlasování z domova (VVK 2016b). Jedná se o stejný způsob, který funguje v ČR.

Pokud se volič rozhodne odevzdat svůj hlas v předstihu, nabízí se mu několik řešení. Od šestého do čtvrtého dne před řádným volebním dnem je možné odevzdat hlas ve volebním okrsku určeném podle trvalého bydliště daného voliče. Ve stejné době má každá estonská obec vyhrazenou alespoň jednu volební místnost, kde mohou hlasovat voliči z libovolných volebních okrsků. Totožný časový úsek je umožněn i pro volbu z nemocnic, domovů důchodců apod., kdy volič může zažádat o volbu z tohoto zařízení např. kvůli jeho špatnému zdravotnímu stavu (VVK 2016c; VVK 2016d).

Voliči je umožněno odevzdat hlas také v jakémkoli okresním městě, kde bude k dispozici stejně jako v případě obcí alespoň jedna volební místnost pro voliče

¹ Estonský jednokomorový parlament o 101 členech (Hrdličková 2008: 98).

z libovolného volebního okrsku. Tato možnost je k dispozici od desátého do sedmého dne před řádnými volbami (VVK 2016e).

Estonci pobývající v zahraničí mají možnost volit do Riigikogu a Evropského parlamentu. Mohou tak učinit buď korespondenční volbou, nebo prostřednictvím míst určených pro odevzdání hlasu v daném státě (foreign mission). Do těchto dvou shromáždění je možné volit také na palubách lodí, které plují pod estonskou národní vlajkou. Hlasování je možné, pokud se loď v době předčasného nebo řádného hlasování nachází v mezinárodních či státních vodách. Posledním možným způsobem je odevzdání hlasu přes internet, kterému se budu převážně věnovat. Estonsko dohromady nabízí devět možných cest pro odevzdání hlasu (VVK 2016f; VVK 2016g; VVK 2016h).

1.1 Historie

O zavedení internetového hlasování se v Estonsku mluvilo již od roku 2001, kdy s touto myšlenkou přišel tehdejší ministr spravedlnosti Märt Rask. První předpoklad zavedení e-hlasování byl pro komunální volby v roce 2002, případně pro parlamentní volby o rok později. Kvůli technickým problémům a složité politické debatě se tyto cíle nepodařilo naplnit. Proti e-volbám se stavěla zemědělsky orientovaná Lidová unie (Eestimaa Rahvaliid) a Estonská sjednocená lidová strana (Eestimaa Ühendatud Vasakpartei), která tehdy zastávala zájmy ruské menšiny (Cieslar 2014: 46).

Poprvé měli možnost volit přes internet obyvatelé Tallinnu, kde v lednu roku 2005 proběhl pilotní test. Bylo vypsáno referendum o umístění Památníku svobody, které ale pro občany nebylo atraktivní a nevyvolalo vysokou volební účast. Přesto byl pilotní test považován za úspěšný a bylo rozhodnuto, že se k možnosti internetové volby přistoupí také pro podzimní komunální volby (Cieslar 2014: 47; VVK 2005).

Tehdy byla v Estonsku velmi diskutována možnost opakované změny již uděleného e-hlasu, což měla zavést novela volebního zákona pro komunální volby. Právě neomezená možnost měnit voličovo rozhodnutí po dobu vymezenou pro internetové hlasování měla omezit možné ovlivňování nebo kupování hlasů. Tehdejší prezident Arnold Rüütel odmítl novelu volebního zákona pro komunální volby podepsat a později ji napadl u estonského Nejvyššího soudu. Prezident Rüütel si myslel, že možnost libovolné a opakované volby přes internet je v rozporu s ústavou, která garantuje rovnost hlasů. Tuto pravomoc tedy považoval za znevýhodnění voličů, kteří se rozhodnou odevzdat svůj hlas jinou volební metodou. Estonský Nejvyšší soud prezidentovi nedal za pravdu a vyjádřil se, že možnost změny odevzdaného hlasu prostřednictvím internetu je nezbytnou podmínkou pro

zachování svobodných a tajných voleb. Rovnost hlasu dle soudu není narušena, jelikož do výsledku je započten pouze poslední odevzdaný hlas (Cieslar 2014: 47–48).

1.2 Popis systému

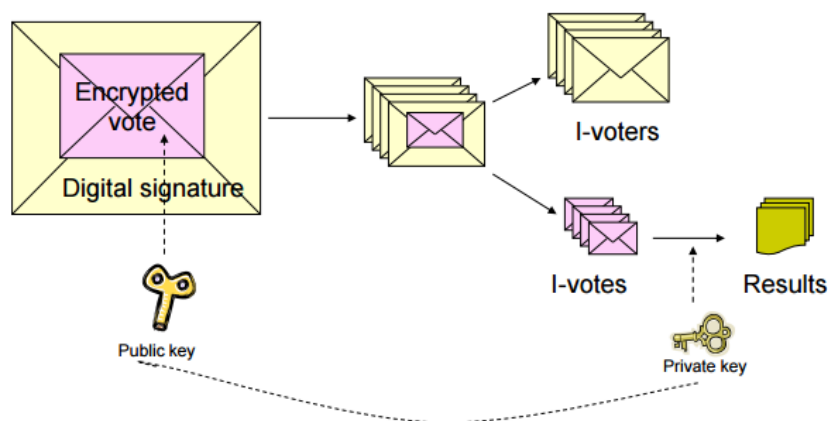
Hlavním principem e-voleb je snaha, o co největší podobu k tradičnímu způsobu hlasování. Dále musí být v souladu s volební legislativou a musí být minimálně tak bezpečný jako klasické volby. To znamená, že i elektronické hlasování musí splňovat podmínky rovnosti, tajnosti, bezpečnosti, spolehlivosti a zodpovědnosti. Oprávněný volič má ve výsledku pouze jeden hlas a nesmí být možné zjistit, komu byl udělen (VVK 2010).

Estonská volební legislativa udává, že e-volby probíhají sedm dní, a to od desátého do čtvrtého dne před volebním dnem. Ve stejných dnech může volič svou volbu libovolně měnit a započítá se pouze jeho poslední odevzdaný hlas. Volič může v době e-hlasování provést svou volbu také tradičním způsobem ve volební místnosti. Jeho poslední hlas odevzdaný elektronickou formou ale nebude mít na konečné výsledky vliv (VVK 2010).

Zásadním prostředkem pro vzdálenou identifikaci voličů jsou tzv. ID-karty nebo Mobile-ID². Projekt ID-karet se v Estonsku spustil již v roce 1997 a byl určen pro vzdálenou komunikaci nejen mezi vládou a občany, ale také mezi fyzickými nebo právnickými osobami. Z toho důvodu obě služby umožňují vytvářet digitální podpis, který je od roku 2000 na stejné úrovni jako klasický podpis. V případě ID-karty je nutné vlastnit i speciální čtečku těchto karet, kterou ale obsahuje většina počítačů v Estonsku. Na počátku roku 2016 vlastnilo ID-kartu přibližně 96,2 % Estonců (Cieslar 2014: 49–50; ID.ee 2016c; Statistics Estonia 2016).

² Služba, která umožňuje používat telefon jako formu zabezpečené elektronické ID. Oproti ID-kartě její výhoda spočívá v nepotřebnosti čtečky karet. Služba funguje prostřednictvím systému, který je uložen na SIM kartě uživatele. Slouží např. pro přihlášení do internetového bankovníctví, privátní či veřejné elektronické služby nebo podepisování digitálních dokumentů. Od roku 2011 je možné Mobile-ID využívat i pro e-volby (e-Estonia.com 2016b; ID.ee 2016a).

Schéma č. 1: Srovnání korespondenční a elektronické volby

Zdroj: Martens 2011: 11

Jak zobrazuje předchozí schéma, systém e-voleb v Estonsku je zpracován na stejném principu jako korespondenční hlasování akorát s tím rozdílem, že funguje v digitální podobě. V případě korespondenčního hlasování je nutné, aby se volič nejprve identifikoval a byly mu vydány dvě obálky. Do první vnitřní obálky, která není nijak označena, poté vkládá svůj označený hlas. Následně vloží tuto čistou obálku do druhé vnější obálky, na které jsou uvedeny voličovy údaje, aby bylo jasné, kdo hlas zasílá. Potom jsou obě obálky doručeny do volební místnosti, kde je nejprve dle údajů uvedených na vnější obálce ověřeno, zda je volič oprávněný ke korespondenční volbě. V případě, že údaje souhlasí, je vnější obálka otevřena a vnitřní obálka je vhozena do volební urny. Systém zaručuje tajnou volbu i rovnost hlasování (VVK 2010; VVK 2015).

Systém e-voleb funguje na obdobném principu. Volič se vzdáleně identifikuje prostřednictvím své ID-karty s platným certifikátem³, počítače připojeného k internetu, čtečkou karet a dvěma PIN kódy. Je možné identifikovat se také pomocí Mobile-ID nebo digitální ID-karty⁴. Volič si nejprve ze speciální webové stránky⁵ stáhne volební aplikaci do svého počítače. Po spuštění aplikace si volič vybere způsob své identifikace

³ Pro e-volby, vytvoření digitálního podpisu a obecně eGovernment je nutné mít platný certifikát. ID-karta s neplatným certifikátem nebrání pouze k fyzické identifikaci v obchodech, bankách nebo při cestování (ID.ee: 2016b).

⁴ Digitální ID-karta je podobná klasické ID-kartě, ale je určena pouze k digitálnímu užití. To znamená, že prostřednictvím digitální ID-karty není možná žádná vizuální identifikace a svým vzhledem je podobná např. platební kartě (Cieslar 2014: 50; VVK 2015: 2).

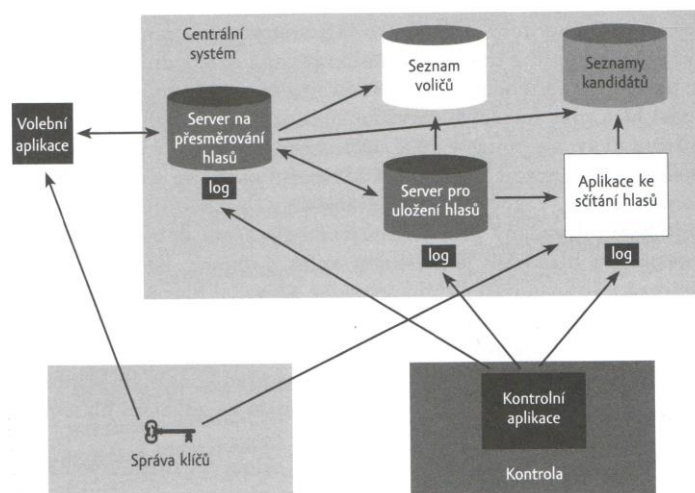
⁵ <https://www.valimised.ee/>

(digitální/ID-karta nebo Mobile-ID). V obou případech je po voliči vyžadován PIN1, který zadá do počítače. Následuje kontrola, zda volič již dříve nehlasoval tradičním způsobem a je oprávněn volit. V případě, že kontrola proběhne v pořádku, otevře se voličovi seznam kandidátů. Volič vybere své kandidáty (vnitřní obálka) a pomocí PIN2 vytvoří digitální podpis, kterým volbu potvrdí (vnější obálka). Tím elektronická volba končí. Zašifrovaný hlas je poté uložen na serveru centrálního systému, který spravuje estonská Národní volební komise. Ta ručí za odstranění digitálních podpisů (oddělení vnitřních obálek od vnějších) a sečtení hlasů (Cieslar 2014: 50–51; Valimised.ee 2016a).

Všichni voliči si mohou zkontrolovat, zda úspěšně odvolili, a to pomocí aplikace Valimised pro chytré telefony. Po úspěšném odvolení se voličovi na obrazovce počítače zobrazí QR kód⁶, který slouží pro následnou kontrolu. Volič tento kód načte pomocí fotoaparátu a volební aplikace na svém telefonu. Po načtení kódu aplikace kontaktuje centrální volební server a stáhne tajná data o voliči. Poté je možné zobrazit, komu dal volič svůj hlas, přičemž se nezobrazí žádné voličovy osobní údaje (Valimised.ee 2016b).

Pro zajištění tajnosti e-voleb slouží dva klíče znázorněné v předchozím schématu. Veřejný klíč je součástí volební aplikace a slouží k šifrování hlasů. Privátní klíč je využit v aplikaci sčítající hlasy a slouží k otevření odevzdaných hlasů po ukončení voleb. Privátní klíč je odstraněn po uplynutí doby pro podávání stížností (Cieslar 2014: 51).

Schéma č. 2: Architektura systému internetového hlasování

Zdroj: Cieslar 2014: 52

⁶ QR kód je černobílý obrázek, pod který lze zašifrovat libovolnou informaci (webovou adresu, vizitku, apod.). Následně je možné kód s informacemi jednoduše načíst jakýmkoli chytrým mobilním zařízením (Qikni.cz 2016).

1.3 Dopady

Tabulka č. 2: Statistika estonských e-voleb

	Komunáln í volby 2005	Parlamentn í volby 2007	Evropsk é volby 2009	Komunáln í volby 2009	Parlamentn í volby 2011	Komunáln í volby 2013	Evropsk é volby 2014	Parlamentn í volby 2015
Oprávnění voliči	1 059 292	897 243	909 628	1 094 317	913 346	1 086 935	902 873	899 793
Počet voličů	502 504	555 463	399 181	662 813	580 264	630 050	329 766	577 910
Volební účast	47,4%	61,9%	43,9%	60,6%	63,5%	58,0%	36,5%	64,2%
E-voliči	9 317	30 275	58 669	104 413	140 846	133 808	103 151	176 491
E-hlasy	9 287	30 243	58 614	104 313	140 764	133 662	103 105	176 329
Zrušené e- hlasy (nahrazeny klasickou volbou)	30 0,3%	32 0,1%	55 0,09%	100 0,1%	82 0,06%	146 0,1%	46 0,05%	162 0,09%
Neplatné e- hlasy (kvůli nestandardním u hlasování)	x	x	x	x	x	1	x	1
Vícenásobné e-hlasy (nahrazeny e- volbou)	364 3,9%	789 2,6%	910 1,6%	2 373 2,3%	4 384 3,1%	3 045 2,3%	2 019 2%	4 593 2,6%
E-voliči mezi oprávněnými voliči	0,9%	3,4%	6,5%	9,5%	15,4%	12,3%	11,4%	19,6%
E-voliči mezi zúčastněnými voliči	1,9%	5,5%	14,7%	15,8%	24,3%	21,2%	31,3%	30,5%
E-hlasy mezi předčasnými hlasy	7,2%	17,6%	45,4%	44%	56,4%	50,5%	59,2%	59,6%
Procento e- hlasů ze zahraničí mezi e-hlasy (na základě IP adresy)*	x	2% 51 států	3% 66 států	2,8% 82 států	3,9% 105 států	4,2% 105 států	4,69% 98 států	5,71% 116 států
Doba pro e- volby	3 dny	3 dny	7 dní	7 dní	7 dní	7 dní	7 dní	7 dní
E-voliči používající Mobile-ID	x	x	x	x	2 690	11 753	11 609	22 084
Procento e- voličů používající Mobil-ID mezi e-voliči	x	x	x	x	1,9%	8,6%	11,0%	12,2%
Procento e- hlasů, které byly voličem ověřeny	x	x	x	x	x	3,4%	4,0%	4,3%

* v komunálních volbách nemohli hlasovat voliči s trvalým pobytem v zahraničí

Zdroj: VVK 2016a, zpracování autor

Doposud mohli Estonci hlasovat po internetu v osmi volbách. V letech 2005, 2009 a 2013 proběhly komunální volby, třikrát se taktéž uskutečnily v letech 2007, 2011 a 2015 parlamentní volby a dvakrát se mohlo v letech 2009 a 2014 hlasovat po internetu i ve volbách do Evropského parlamentu.

Kromě prvních dvou voleb v letech 2005 a 2007, kdy bylo možné volit pouze tři dny, měli voliči vždy možnost volit sedm dní. Lze konstatovat, že podíl voličů (absolutní počet i procentuální vyjádření zúčastněných), kteří hlasovali elektronicky v prvních pěti uskutečněných volbách (2005–2011), jednoznačně rostl. V komunálních volbách v roce 2013 procento e-voličů oproti předchozím parlamentním volbám kleslo. Následující evropské a parlamentní volby v letech 2014 a 2015 nicméně zaznamenaly podíl voličů hlasujících prostřednictvím internetu v obou případech nad 30 %. V posledních konaných parlamentních volbách v roce 2015 bylo odevzdáno přes internet vůbec nejvíce hlasů v historii – 176 329.

Na základě tohoto obecného srovnání všech e-voleb lze taktéž konstatovat, že odevzdání hlasu přes internet byl v posledních čtyřech volbách nejoblíbenější způsob odevzdání hlasu v předčasném termínu. E-voleb využilo vždy více jak 50 % voličů, kteří se rozhodli odevzdat svůj hlas před volebním dnem. Je možné říci, že roste i podíl voličů využívajících identifikaci prostřednictvím svého telefonu – tzv. Mobil-ID. Od roku 2011, kdy mohli e-voliči tuto službu poprvé využít, se počet lidí využívajících Mobil-ID téměř zdesetinásobil. V posledních parlamentních volbách v roce 2015 využilo formu identifikace prostřednictvím Mobil-ID 12,2 % e-voličů.

Předchozí statistika taktéž dokazuje, že možnost opakovaně měnit svůj hlas není e-voliči často využívána. Většinou je změněno kolem 2–3 % odevzdaných e-hlasů. Téměř vůbec není e-volba zneplatněna odevzdáním hlasu klasicky ve volební místnosti. Tímto způsobem je zneplatněno pravidelně kolem 0,1 % odevzdaných e-hlasů. V obou případech byly výjimkou první komunální volby v roce 2005, kde byla čísla nepatrně vyšší. Je možné konstatovat, že s každými následujícími volbami se zvyšuje procento příchozích e-hlasů ze zahraničí. V posledních parlamentních volbách v roce 2015 hlasovalo ze zahraničí vůbec nejvíce lidí. Jednalo se o 5,71 % odevzdaných e-hlasů a dohromady byly hlasy přijaty z rekordních 116 států.

1.4 Volební účast

Je zřejmé, že na volební účast může mít vliv mnoho proměnných. Z toho důvodu je velmi obtížné dokázat, že právě e-volby volební účast zásadně ovlivňují. V tomto kontextu

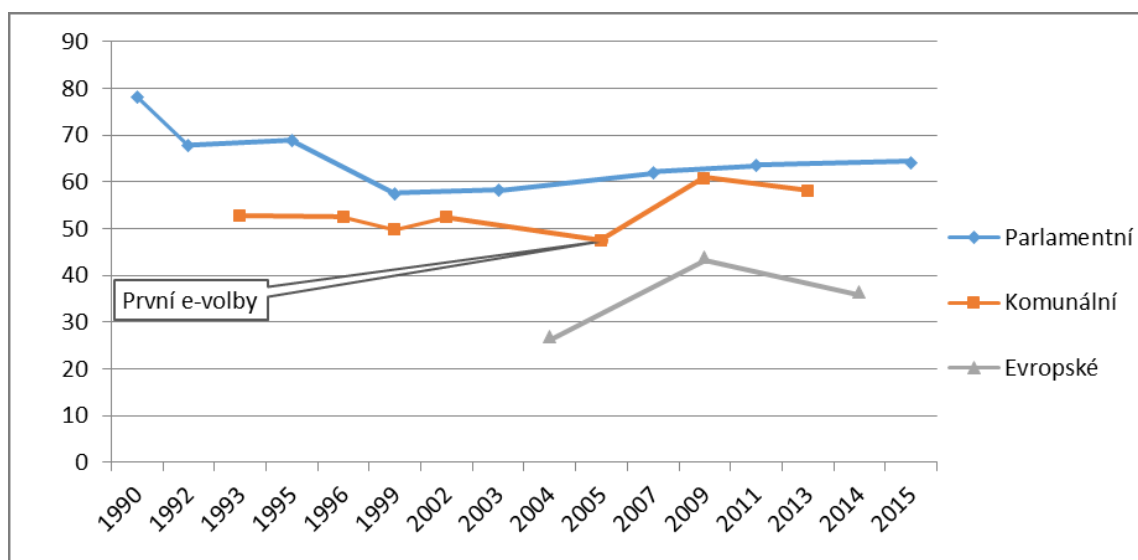
je nutné zmínit, že žádná studie dosud nedokázala, že e-volby prokazatelně a výrazně zvyšují volební účast. V roce 2015 to potvrdil i Karel Sál v článku „*Remote Internet Voting and Increase of Voter Turnout: Happy Coincidence or Fact? The Case of Estonia*“

Tabulka č. 3: Vývoj volební účasti v Estonsku

Typ voleb	Rok	Oprávněných voličů	Počet hlasů	Volební účast	Rozdíl volební účasti	E-voliči	Procento e-voličů
Lokální	1993	880 296	463 443	52,6 %	0	N/A	N/A
	1996	879 034	461 653	52,5 %	- 0,1	N/A	N/A
	1999	1 052 404	524 453	49,8 %	- 2,7	N/A	N/A
	2002	1 021 439	536 044	52,5 %	+ 2,7	N/A	N/A
E-volby	2005	1 059 292	502 504	47,4 %	- 5,1	9 317	1,9 %
E-volby	2009	1 094 317	662 813	60,6 %	+ 13,2	104 413	15,8 %
E-volby	2013	1 086 935	630 051	58,0 %	- 2,6	133 308	21,2 %
Parlamentní	1990	1 163 683	900 001	78,2 %	0	N/A	N/A
	1992	689 319	467 629	67,8 %	- 10,4	N/A	N/A
	1995	791 957	545 771	68,9 %	+ 1,1	N/A	N/A
	1999	857 271	492 356	57,4 %	- 11,5	N/A	N/A
	2003	859 714	500 686	58,2 %	+ 0,8	N/A	N/A
E-volby	2007	897 243	555 463	61,9 %	+ 3,7	30 275	5,5 %
E-volby	2011	913 346	580 264	63,5 %	+ 1,6	140 846	24,3 %
E-volby	2015	899 793	577 910	64,2 %	+ 0,7	176 328	30,5 %
Evropské	2004	873 803	234 485	26,8 %	0	N/A	N/A
E-volby	2009	909 628	399 181	43,9 %	+ 17,1	58 669	14,7 %
E-volby	2014	902 873	392 766	36,5 %	- 7,4	103 151	31,3 %

Zdroj: Sál 2015: 23, zpracování autor

Graf č. 1: Vývoj volební účasti v Estonsku

Zdroj: Sál 2015: 22, zpracování autor

Na údajích uvedených v předchozí tabulce lze vidět, že volební účast po roce 2005 lehce rostla (zeleně zbarvené hodnoty). Vliv e-voleb na volební účast je nicméně třeba

zkoumat odděleně u jednotlivých typů voleb. Parlamentní e-volby jako jediné ze všech typů e-voleb dosud nezaznamenaly pokles volební účasti. Avšak je obtížné konstatovat, že tento fakt zapříčinila právě možnost e-hlasování. Estonský případ totiž potvrzuje výsledek studie Tatiany Kostadinove, která tvrdí, že ve státech postkomunistické východní Evropy opadne nadšení voličů po prvních svobodných volbách. Jinými slovy, že v prvních svobodných volbách bude enormně vysoká volební účast, která se bude v následujících třech volbách snižovat. Následně se ustálí na individuální hranici pro každý stát, kde se bude stabilně pohybovat. První svobodné volby se v Estonsku konaly v roce 1990 a dosáhly 78,2% volební účasti. V následujících parlamentních volbách zaznamenaly očekávaný 10,4% propad. Tato hranice se přibližně udržela i do dalších voleb v roce 1995, kdy se volební účast nepatrně zvedla na 68,9 %. Nicméně na pomyslné dno se dostala ve třetích volbách následujících po prvních svobodných volbách, kdy zaznamenala propad o 11,5 % na 57,4% hranici. Od té doby se účast v parlamentních volbách vždy nepatrně zvyšovala. Tento trend nicméně započal již v roce 2003, tedy ještě před zavedením e-voleb. Od roku 2007 do 2015 se celková volební účast v průběhu třech uskutečněných parlamentních e-voleb zvýšila o 6 % (Kostadinova 2003; Sál 2015).

Co se týče lokálních voleb, tak volební účast se do zavedení možnosti hlasovat elektronicky držela prakticky v podobných číslech – kolem 51 %. V lokálních volbách v roce 2005, kdy měli Estonci možnost vůbec poprvé hlasovat po internetu, ale volební účast klesla na své historické minimum na 47,4 %. O čtyři roky později lokální volby nicméně zaznamenaly výrazně vyšší volební účast 60,6 %, která převýšila i volební účast v 90. letech v tomto typu voleb. Zajímavé je, že počet voličů hlasujících po internetu se za dvoje komunální volby konané v roce 2003 a 2007 více jak zdesetinásobil. Podobně jako v případě parlamentních voleb můžeme pozorovat podobný nárůst volební účasti. Ve srovnání posledních voleb v roce 2002, kdy nebyla možnost volit po internetu, s posledními uskutečněnými volbami v roce 2013 se volební účast zvýšila o 5,5 %. Avšak je nutné zdůraznit, že poslední trend je na rozdíl od parlamentních voleb klesající.

Evropské volby zaznamenaly podle Karla Sála na rozdíl od parlamentních nebo komunálních voleb poněkud odlišný vývoj. K dispozici je méně případů než pro zbylé dva typy voleb, avšak co se týče volební účasti, tak vidím jistou podobnost evropských voleb s lokálními. V roce 2009 se konaly druhé volby do Evropského parlamentu, ve kterých bylo poprvé možné využít hlasování prostřednictvím internetu. Volební účast v tomto roce se zvýšila o 17,1 %, podobný nárůst zaznamenaly také komunální volby v totožném roce, kdy se volební účast zvýšila o 13,2 %. Obdobný je i vývoj v následujících volbách, kdy

volební účast v obou typech klesla. Evropské volby se v celé Evropě netěší výraznému zájmu a pravidelně mají nižší účast než zbylé typy voleb. Navíc v případě Estonska byly uskutečněny pouze třikrát a z toho bylo umožněno hlasovat přes internet pouze dvakrát. I přesto lze pozorovat podobný vývoj ve volební účasti jako v komunálních volbách (Sál 2015).

Některé faktory jsou stejné pro všechny tři typy voleb. Pokud nebudeme počítat první e-volby v roce 2005, které se od ostatních lišily např. v počtu možných dní pro odevzdání hlasu, tak všechny tři typy voleb zaznamenaly po prvních e-volbách v roce 2005 v následujících volbách vyšší volební účast.

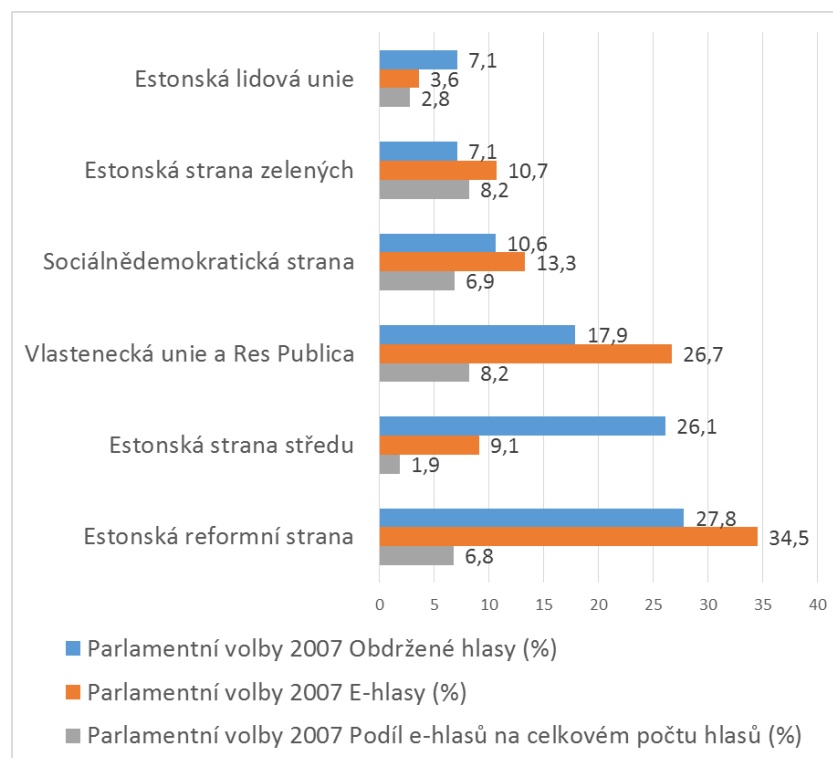
I studie Daniela Bochslera z roku 2007, který zkoumal, zda e-volby zvyšují volební účast, prokázala, že volební účast se nezvyšuje a pouze se přesunují hlasy voličů z volebních místností na hlasování přes internet. V parlamentních volbách se od roku 2003 volební účast zvyšuje, avšak tuto skutečnost lze dle Bochslera vysvětlit jinými faktory, než jsou e-volby. V roce 2007 se v jednotlivých obcích zvýšila volební účast o přibližně 1,5 %, ale bez ohledu na to, zda byly nebo nebyly využity e-volby. Volební účast tak vysvětlují spíše politické nebo sociodemografické proměnné než e-volby. Neznamená to, že e-volby v Estonsku nemají žádný vliv. Usnadnily např. hlasování pro voliče, kteří žijí v odlehlých oblastech a nemají ideální přístup do volebních místností⁷ nebo pro Estonce žijící v zahraničí. Voliči zkrátka hlasováním šetří svůj čas (Bochsler 2010).

Taktéž je nutné zmínit, že na volební účast může mít zvýšený vliv také ruská menšina, která tvoří přibližně čtvrtinu obyvatel žijících v Estonsku. „*Aby mohl etnický Rus přistěhovalý po válce do Estonska (nebo jeho potomci) získat občanství, musí složit zkoušku z estonštiny a znalosti ústavy.*“ (Houdek 2014) Proces naturalizace je důležitý pro získání chybějících práv, ale může být obtížný zejména pro starší generace ruských obyvatel, kteří v Estonsku žijí mnoho desetiletí. Z toho důvodu se v Estonsku nachází vysoký počet tzv. „neobčanů“, kteří nemají právo volit. V případě ruské menšiny se jedná o zhruba 80 000 obyvatel (ČT24 2015). Výjimku tvoří pouze komunální volby, ve kterých mohou volit všichni, kteří mají v Estonsku uveden svůj trvalý pobyt (Houdek 2014). Rozdíl v počtu oprávněných voličů lze pozorovat také v předešlé tabulce č. 2.

⁷ V roce 2007 přibližně polovina e-voličů uvedla, že by strávila 30 a více minut na cestě do volební místnosti (Bochsler 2010: 20).

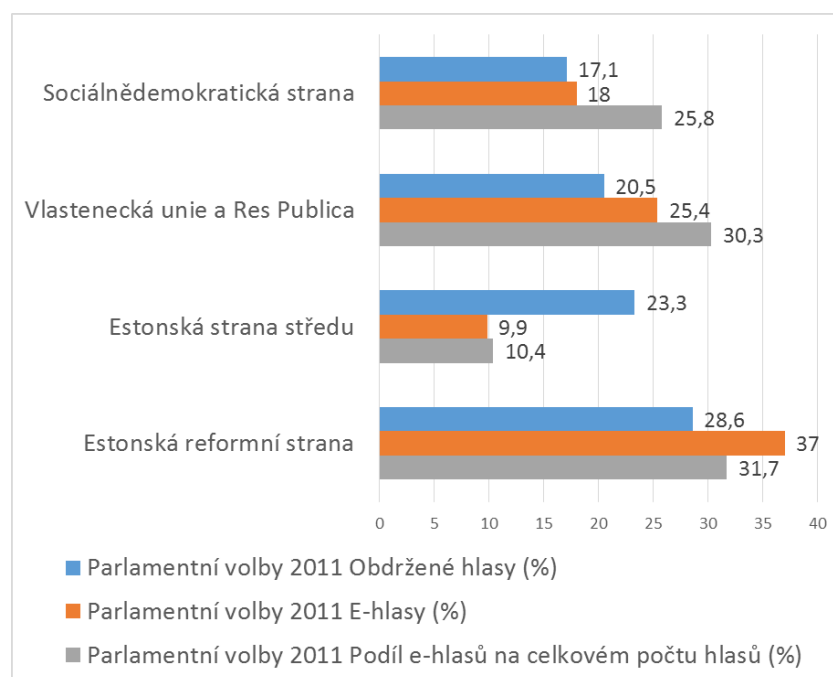
1.5 Estonské politické strany

Graf č. 2: Srovnání celkového procentního zisku v parlamentních volbách 2007 s procentním ziskem v e-volbách

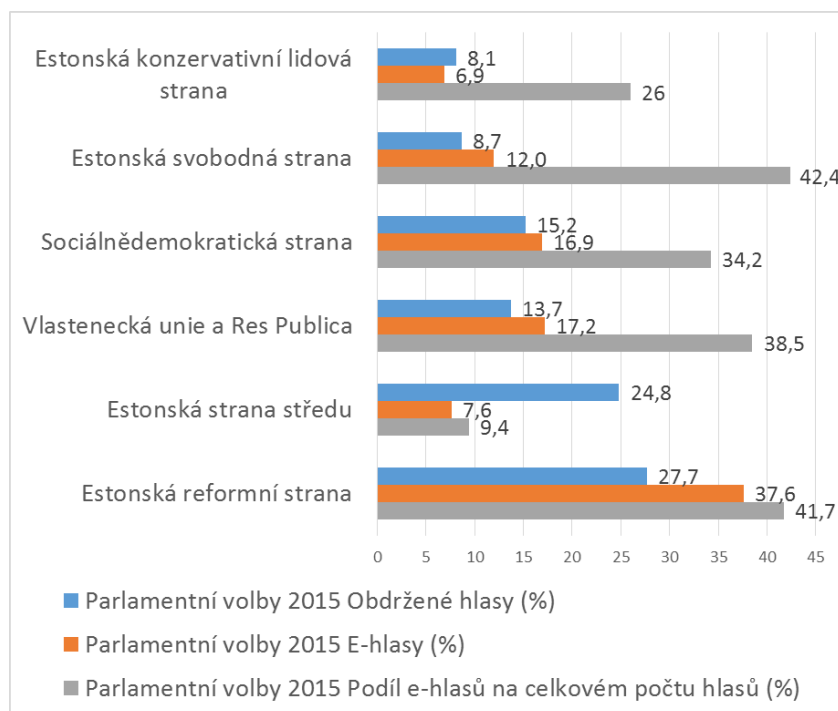
Zdroj: Cieslar 2014: 58, zpracování autor

Graf č. 3: Srovnání celkového procentního zisku v parlamentních volbách 2011 s procentním ziskem v e-volbách

Zdroj: Tamtéž, zpracování autor

Graf č. 4: Srovnání celkového procentního zisku v parlamentních volbách 2015 s procentním ziskem v e-volbách

Zdroj: VVK 2016h + Koitmäe 2016, zpracování autor

Tři předchozí grafy srovnávají volební zisky jednotlivých stran v parlamentních volbách v letech 2007, 2011 a 2015. Lze pozorovat, že z e-voleb profitují zejména vládní strany. V roce 2007 sestavily koalici Estonská reformní strana (ERP) s Vlasteneckou unií a Res Publicou (PPRPU) a Sociálnědemokratickou stranou (SD). Dohromady získaly 74,5 % všech odevzdaných e-hlasů. Vůbec nejlépe si v e-volbách vede ERP, která nejenže vyhrála všechny tři parlamentní volby, ve kterých bylo možné hlasovat po internetu, ale zároveň získala i největší počet e-hlasů.

Po parlamentních volbách v roce 2011 byla vytvořena koalice ERP s PPRPU, když opět získaly dohromady více jak 60 % e-hlasů. V těchto volbách lze zaznamenat výrazný procentní nárůst e-hlasů, které tvořily celkový počet odevzdaných hlasů pro danou stranu. U neúspěšnějších stran se tyto hodnoty pohybují kolem 30 %, zatímco v předchozích volbách žádná strana nedosáhla ani 10 % e-hlasů z celkového počtu.

V roce 2015 vznikla stejná koalice jako po volbách v roce 2007 (ERP, SD a PPRPU). Koaliční strany v tomto případě získaly nepatrně méně hlasů než v prvních parlamentních e-volbách, přesto se jedná o velmi vysoký zisk ve výši 71,7 % všech e-hlasů.

Nejméně e-hlasů získává Estonská strana středu (ECP). Ta se v celkových výsledcích pravidelně umísťuje na předních pozicích, nicméně její voliči hlasování po internetu nevyužívají. V roce 2007 odevzdali voliči více e-hlasů i Straně zelených než ECP, avšak

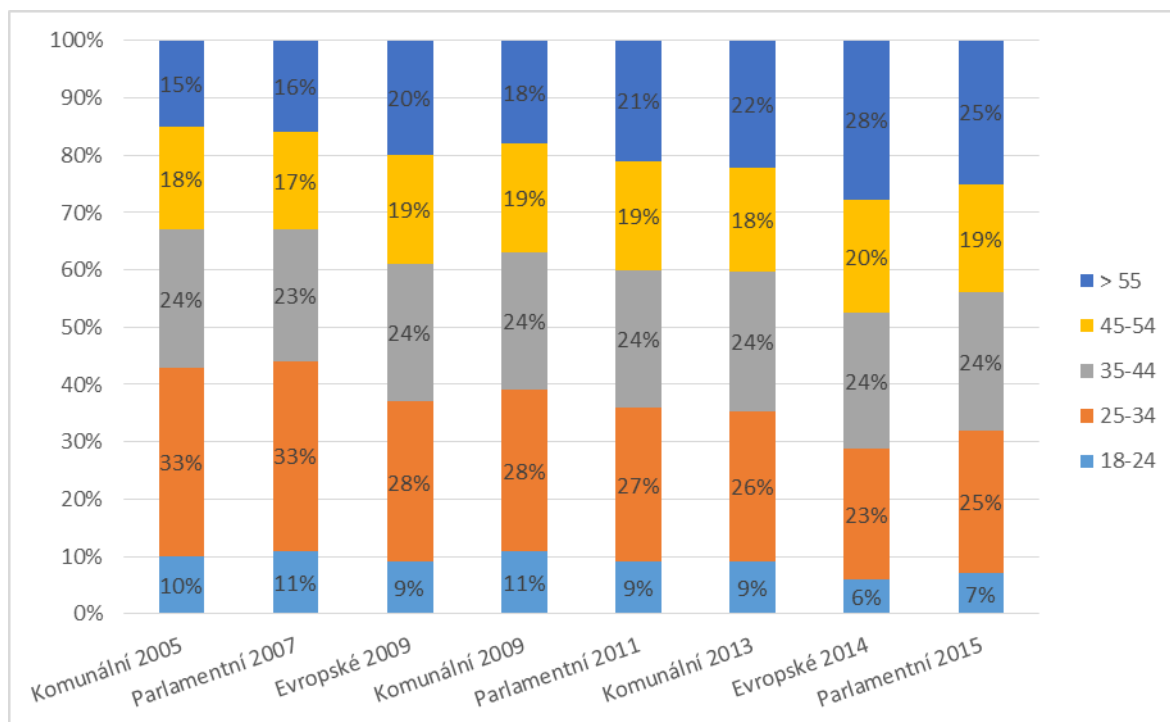
v celkových výsledcích byl výsledek pro ECP o 19 % lepší. Ani v následujících volbách v roce 2011 nelze pozorovat výrazný posun v důvěře voličů ECP v e-hlasování. Jejich počet zůstal zhruba na stejných hodnotách jako v předchozích volbách, zatímco u většiny ostatních stran se tato čísla jasně zvedla. V posledních parlamentních volbách v roce 2015 se podíl e-hlasů na celkovém počtu hlasů u ECP dokonce v porovnání s předchozími volbami o procento snížil. Takový trend nelze sledovat u žádné jiné estonské politické strany.

Jedním z vysvětlení, proč ECP získává velmi málo e-hlasů, může být struktura jejich voličů. Jedná se o stranu, kterou podporují zejména důchodci, voliči s nižšími příjmy nebo ruskojazyčné národnostní menšiny. Jedná se o vůbec nejpobulárnější stranu mezi ruskou menšinou žijící v Estonsku (Hrdličková 2008: 106). Podle průzkumu z roku 2012 by tuto stranu podpořilo až 75 % cizinců žijících na estonském území (ERR.ee 2012). ERP s PPRPU se naopak spíše zaměřuje na mladší a vzdělanější estonsky mluvící voliče, (Hrdličková 2008: 105 a 108) z čehož může plynout také úspěch v e-volbách.

S každými uskutečněnými parlamentními volbami, ve kterých bylo možné hlasovat přes internet, se zvedl procentní podíl e-hlasů na celkovém počtu hlasů u nejúspěšnějších stran. Zatímco v roce 2007 voliči žádné straně neodevzdali ani 10 % z celkového počtu hlasů přes internet, v roce 2011 tvořil podíl e-hlasů na celkovém počtu hlasů i více než 30 %. Volby v roce 2015 zaznamenaly pokoření hranice 40% podílu e-hlasů na celkovém počtu hlasů např. u vládní ERP. Dosud nejúspěšnější se v tomto ohledu stala Estonská svobodná strana (EFP), které voliči odevzdali 42,4 % hlasů přes internet.

1.6 Struktura voličů

Graf č. 5: Věk voličů v e-volbách

Zdroj: VVK 2016a, zpracování autor

Z hlediska věkové struktury e-voličů v Estonsku je možné sledovat posun k většímu zapojení skupiny nad 55 let. Tento jev lze pozorovat v porovnání se všemi typy voleb. Nárůst volební účasti u skupiny nad 55 let je na úkor mladých voličů – zejména ze skupiny 25–34, která zaznamenala v porovnání s jednotlivými typy voleb, vždy nižší volební účast. Mírný pokles participace v e-volbách lze sledovat také u nejmladších voličů do 24 let. Naopak relativně konzistentní je volební účast u voličů od 35 do 54 let, jejichž participace se výrazně nemění jak typem voleb, tak v průběhu času.

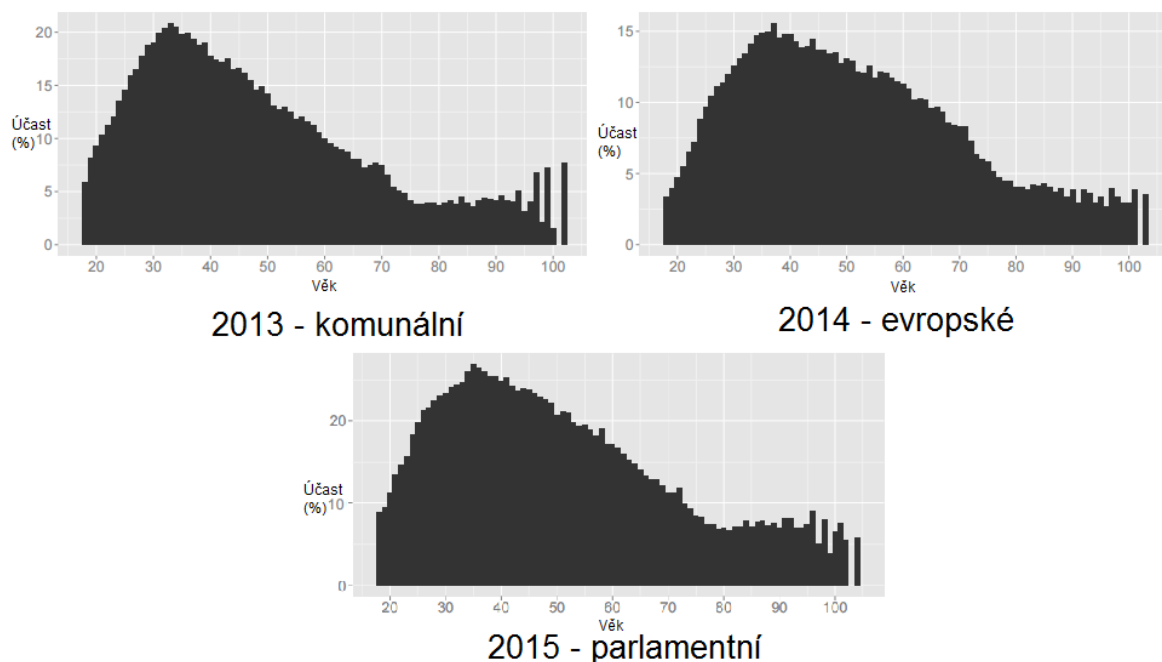
Když se v roce 2005 konaly v Estonsku e-volby poprvé, bylo relativně jednoduché identifikovat skupinu lidí, která tuto možnost odevzdání hlasu využila. Jednalo se o mladé, technicky zdatné, bohatší a vzdělanější estonsky mluvící voliče s větším zájmem o politiku. Dnes – o deset let později – se e-voliči takto jednoduše identifikovat nedají. V posledních parlamentních e-volbách v roce 2015 bylo více jak 55 % e-voličů starších 40 let. Nejstaršímu e-voliči bylo 104 let. Ani rusky mluvící voliči již nejsou tolik znevýhodnění oproti rodilým Estoncům. Kristjan Vassil z University of Tartu, který se e-volbami zabývá, říká, že již není možné identifikovat průměrného e-voliče. Situaci následně srovnává se supermarketem, kde také nelze určit typického zákazníka (e-Estonia.com 2016a).

Vassil své vysvětlení dále rozvádí a představuje teorii tří voleb. Po třech uskutečněných volbách v Estonsku začaly rysy typického e-voliče mizet. Důvod, proč se tak stalo právě po třetích e-volbách, netuší, nicméně přiznává, že v případě e-voleb v jiných zemích by mohlo jít o odlišný počet uspořádaných voleb. Podle Vassila je zkrátka nutná určitá doba, než se e-volby v zemi ustálí. Po tomto stabilizování e-voleb v systému se dle Vassila začne tento fenomén šířit také mezi voliče, kteří nemají takový zájem o politiku nebo techniku – nemají rysy jako původní úzká skupina e-voličů (Tamtéž).

Kristjan Vassil svou teorii tří voleb aplikuje i na případ Norska, ve kterém byly e-volby zrušeny pro nedostatečnou bezpečnost po dvou uskutečněných pokusech. Předpokládá, že pokud by se Norsko nevzdalo e-voleb tak snadno, ve čtvrtých volbách by bylo možné pozorovat změny ve voličské struktuře. Vassil tvrdí, že by se do procesu začali zapojovat např. starší voliči (Tamtéž).

Podle Vassila je dokázáno, že e-volby jsou chytlavé a je nepravděpodobné, že e-volič se bude chtít v budoucnu vrátit s hlasovacím lístkem do volební místnosti. Obzvláště pokud mu cesta zabere více jak 15 minut nebo bude pobývat v zahraničí. Dle Vassila je potvrzeno, že je 86% šance, že e-voliči hlasující přes internet odevzdají svůj hlas stejnou cestou i v příštích volbách. Existuje tedy velká šance, že pokud se stane člověk e-voličem, pravděpodobně jím již zůstane. Vassil dodává, že v Estonsku žije celá generace e-voličů, kteří nikdy nechodili do volebních místností. Tato generace stárne a nikdo neví, jaký je jejich vztah k tradičnímu hlasování (Tamtéž).

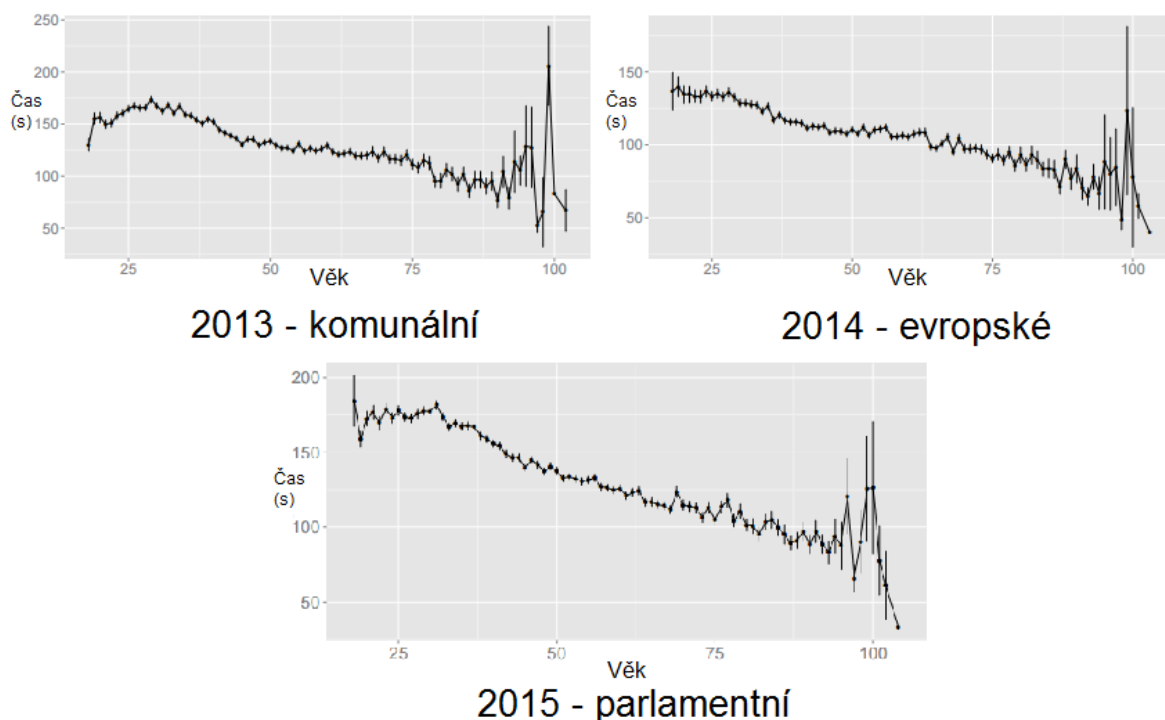
Graf č. 6: Účast v e-volbách v letech 2013–2015 z hlediska věku

Zdroj: Heiberg et al. 2015b

Zajímavé sociodemografické skutečnosti vykazuje i analýza záznamu z volebního systému v letech 2013–2015⁸. Předchozí grafy ukazují, že nejvíce se e-voleb účastní lidé ve věku 30–40 let. Opět se nepotvrzuje, že nejpočetnější skupinou v e-volbách jsou mladí voliči, pro které by měly být e-volby atraktivní (Heiberg et al. 2015a).

Graf č. 7: Čas strávený v systému e-voleb v letech 2013–2015 z hlediska věku

Zdroj: Heiberg et al. 2015b

Zajímavý je také vztah mezi věkem e-voličů a délkou e-volby⁹. Výsledky všech tří typů voleb dokazují, že starší e-voliči stráví nad e-volbou méně času než mladší e-voliči a jsou zkrátka rychlejší. Příčina tohoto jevu není podle studie známá. Autoři se domnívají, že možným důvodem by mohlo být, že starší e-voliči jsou rozhodnutí již před samotnou volbou a nepotřebují strávit tolik času nad e-volbou samotnou. Druhou domněnkou je schopnost mladších voličů dělat na počítači více věcí najednou a v danou chvíli využívat internet také pro jiné účely, než je e-hlasování (Heiberg et al. 2015a).

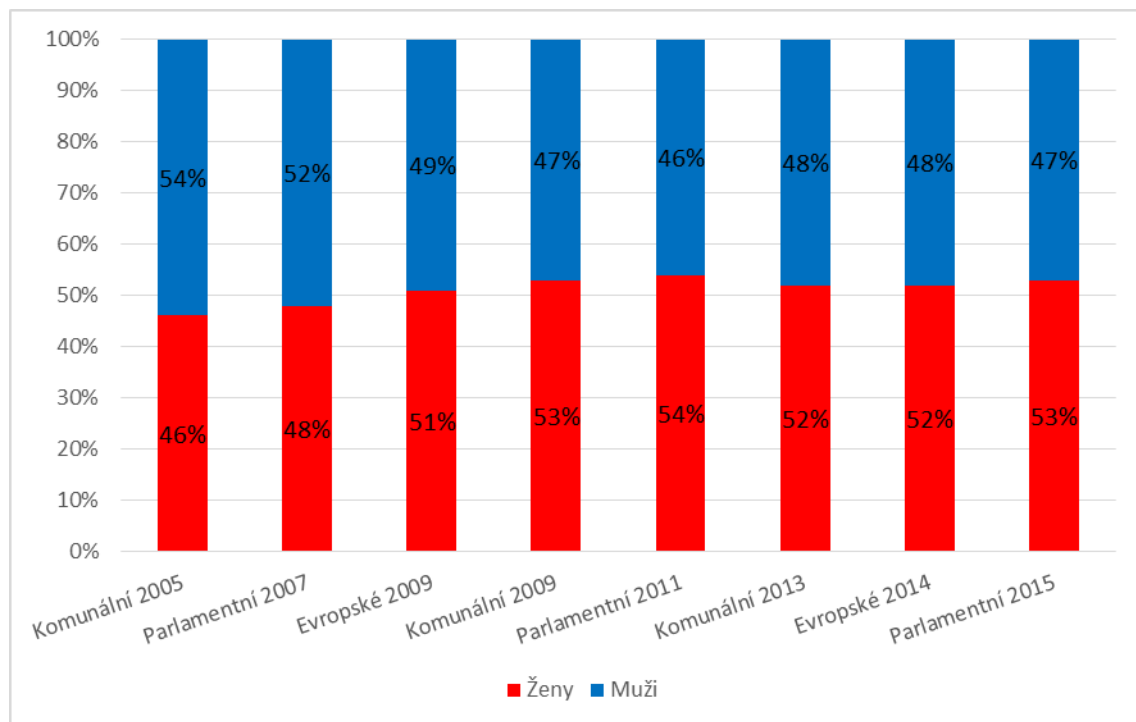
Co se týče normální délky hlasování tak v komunálních volbách v roce 2013 byla mezi 20 sekundami a 20 minutami, v evropských volbách v roce 2014 šlo o dobu mezi 20 sekundami a 13 minutami a v případě parlamentních voleb v roce 2015 se čas pohyboval

⁸ 2013 – komunální, 2014 – evropské, 2015 – parlamentní

⁹ Čas mezi stažením voličského lístku (seznamu kandidátů) a odesláním hlasu.

mezi 20 sekundami a 23 minutami. Ve všech třech případech nepřesáhla doba hlasování ve více než 90 % případů hranici šesti minut. Ve více než 50 % trvala e-volba méně jak dvě minuty (Tamtéž; Heiberg et al. 2015b).

Graf č. 8: E-voliči dle pohlaví v letech 2005–2015

Zdroj: VVK 2016a

Z hlediska pohlaví lze v estonských e-volbách pozorovat určitý vývoj. Zpočátku hlasovalo elektronicky nepatrně více mužů (54:46). Tento trend ale vydržel pouze dvoje první volby v letech 2005 a 2007. Od evropských voleb v roce 2009 mají v e-volbách mírnou převahu ženy. V průběhu deseti let se situace v podstatě otočila a v posledních volbách v roce 2015 hlasovalo již 53 % žen oproti 47 % mužů (VVK 2016a). Co se týče ověřování odevzdaných hlasů, tak této možnosti využívají spíše muži než ženy v poměru přibližně 70:30 (Heiberg et al. 2015b).

1.7 Kritika

Internetové volby čelí obecně několika kritickým rovinám. V očích kritiků se jedná o ohrožení ústavních principů hlasování jako je všeobecnost, rovnost, svoboda, tajnost nebo přímost volby. Kritika je vedena také z hlediska bezpečnosti samotného hlasování – to znamená technického provedení.

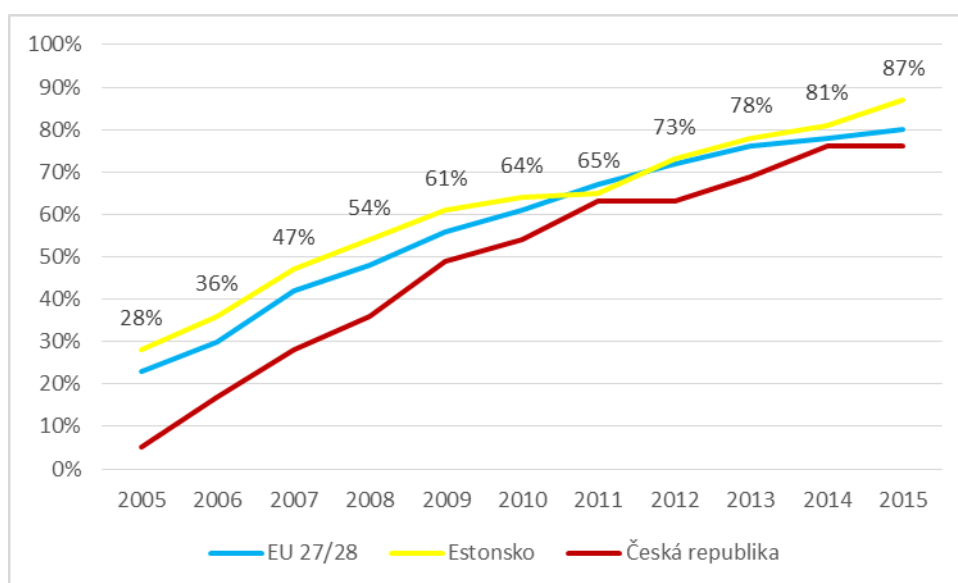
Tabulka č. 4: Ohrožení základních hlasovacích práv při zavedení alternativní volby

Ústavní principy hlasování	Problémy vyskytující se při alternativním hlasování (podle odpůrců)
Všeobecnost (právo hlasovat a kandidovat, pokud splní dané podmínky – věk, občanství)	Digitální propast (ne každý má přístup a schopnosti používat technologie)
Rovnost (stejný počet hlasů)	Dvojí volba (více hlasovacích způsobů umožňuje odevzdat více hlasů)
	Porušení rovnosti hlasujících (elektroničtí voliči jsou zvýhodněni oproti tradičním, jelikož mohou hlasovat vícekrát)
Svoboda (právo bez nátlaku vyjádřit svůj názor)	Volba je ovlivnitelná (možnost nátlaku)
Tajnost (právo volit tajně, stát má povinnost toto právo chránit)	Volba není tajná (nehlasuje se za plentou)
	Volba není anonymní (lze zjistit, jak kdo hlasoval)
Přímost (hlasy odevzdané přímo určují zvolení kandidátů)	Volba není přímá (hlasuje se prostřednictvím pošty, telefonu, TV, internetu)

Zdroj: Reterová 2008: 88; Výbor ministrů Rady Evropy 2004: 420, zpracování autor

Všeobecnost volby spočívá v předpokladu, že každý volič neohledně na jeho věk, pohlaví, rasu, národnost, původ nebo přesvědčení má právo podílet se na politickém řízení společnosti. Žádná skupina nesmí být z tohoto procesu vyčleněna ani jí nemůže být ve volbě bráněno. V případě e-voleb je problém zajistit, aby přístup k informačním technologiím pokryl všechny věkové kategorie. Je nutné předcházet tzv. digitální propasti, kterou jsou postiženi zejména starší generace nebo voliči s nižším stupněm vzdělání či příjmy (Reterová 2008: 88–89).

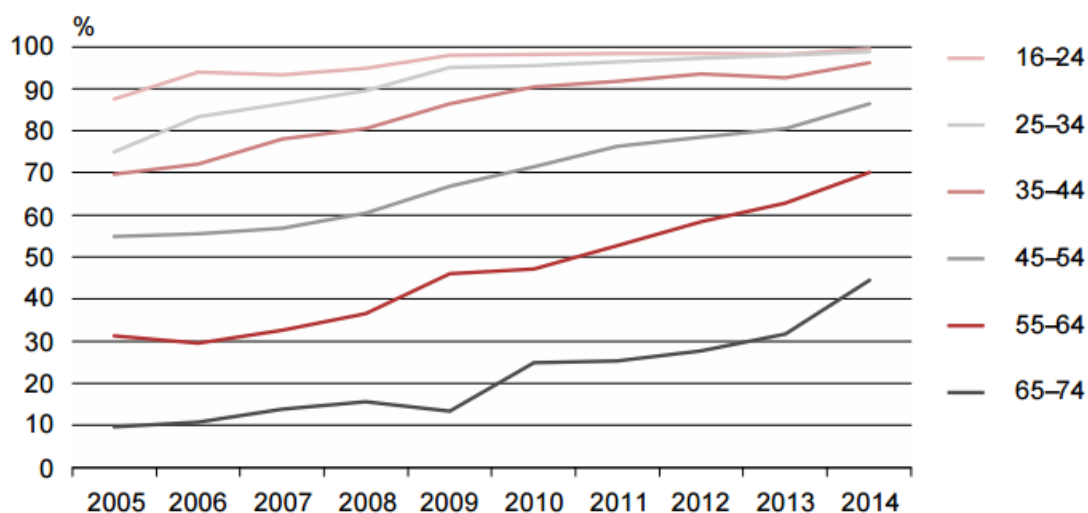
Graf č. 9: Vývoj přístupu k internetu v letech 2005–2015

Zdroj: Eurostat 2016, zpracování autor

Podle Eurostatu mělo v roce 2015 87 % občanů Estonska ve věku od 16 do 74 let přístup k internetu ze své domácnosti. Estonsko se v přístupu na internet dlouhodobě pohybuje nad průměrem EU, zejména rok 2014 označuje Eurostat za zlomový okamžik, kdy se přístup k internetu výrazně zvýšil (Eurostat 2016).

Graf č. 10: Procento obyvatel využívajících internet ve věku 16–74 v letech 2005–2014

Zdroj: Ait 2015: 87

Výrazný nárůst internetových uživatelů naznačují také data ze třetího čtvrtletí roku 2015, která vydal Estonský statistický úřad (www.stat.ee). V době prvních internetových voleb v roce 2005 bychom o digitální propasti v Estonsku hovořit mohli. Rozdíl v přístupu k internetu mezi nejmladší a nejstarší věkovou skupinou byl 78 %. Od té doby využívají internet starší generace více. Tvůrci studie tuto skutečnost zdůvodňují rozšířením

internetového pokrytí, snižujícími se náklady na informační a komunikační služby včetně informačních technologií jako takových a celkově rychlým vývojem. Mimoto estonské úřady poskytují starším občanům státní podporu v podobě kurzů na zvýšení počítačové gramotnosti. V neposlední řadě má dle autorů vliv i rodina. Děti a vnoučata jsou ve využívání moderních technologií zkušenější a obvykle předávají své zkušenosti rodičům a prarodičům (Tamtéž).

Zřejmý nárůst nejstarších internetových uživatelů nastal nejprve v roce 2010, kdy se počet uživatelů zvýšil o 12 % (z původních 13 % v roce 2009 na konečných 25 %). Stejně jako v případě dat z Eurostatu můžeme pozorovat výrazný posun mezi roky 2013 a 2014. Procento uživatelů ve věku 65–74 se v roce 2014 zvýšilo znovu o dalších 12 % z tehdejších 32 % na 44 %. Digitální propast se za devět let snížila z původního 78% na 56% rozdíl mezi skupinou 16–24 a 65–74 let (Tamtéž). Z dat nelze pozorovat trend, který by naznačoval, že se rozdíl mezi přístupem k informačním technologiím mladších a starších voličů prohlubuje.

Výkladové memorandum k návrhu Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy o právních, operačních a technických standardech elektronického hlasování k tomuto bodu uvádí, že žádný systém nebude vždy pochopitelný a použitelný pro úplně všechny voliče. Státy by se nicméně měly snažit o takovou cestu, kterou pochopí a umožní hlasovat, co nejvíce lidem. Dále se uvádí, že dokud nebude hlasování mimo volební místnost dostupné všem voličům, musí se stát pouze dalším a volitelným prostředkem pro hlasování. Právě dodatečné formy elektronického hlasování k tradičním způsobům mohou zásadu všeobecnosti volebního práva upevnit tím, že volby jako takové se stanou pro voliče dostupnější (Výbor ministrů Rady Evropy 2004: 423–424). V Estonsku jsou elektronické volby pouze doplňkovou variantou k tradičnímu způsobu hlasování. Úřady se snaží do tohoto alternativního procesu vtáhnout co nejvíce občanů, ale na druhou stranu jim neodebírají právo odevzdat hlas tradiční formou. O porušení všeobecnosti volebního práva v případě Estonska nelze v současnosti hovořit.

Princip rovnosti hlasovacího práva znamená, že každý volič disponuje jedním hlasem, který má stejnou váhu. Jak jsem již zmínil, tuto proceduru se snažil napadnout tehdejší estonský prezident Arnold Rüütel, avšak u estonského Nejvyššího soudu neuspěl. Je pravda, že e-voliči v Estonsku mají oproti tradičním voličům možnost odevzdat svůj hlas vícekrát, libovolně měnit svou e-volbu a navíc mohou své rozhodnutí přebít klasickým hlasováním ve volební místnosti. Nicméně není porušena rovnost hlasů, jelikož v případě opakovaného odevzdání hlasu přes internet se započítává pouze poslední odevzdaný hlas.

V druhém případě, kdy se volič rozhodne svou volbu změnit tradičním způsobem ve volební místnosti, jsou důsledně kontrolovány odevzdané hlasy podle seznamu oprávněných voličů. Je-li zjištěno, že volič hlasoval fyzicky ve volební místnosti, jeho elektronický hlas započítán nebude (Reterová 2008: 89–91).

Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy z roku 2004 k rovnosti hlasů udává, že e-volby nesmí umožnit, aby volič mohl hlasovat více než jedním způsobem (Výbor ministrů Rady Evropy 2004: 424–425). Tato podmínka v Estonsku splněna není, jelikož volič může hlasovat více způsoby. Porušení této podmínky nicméně nelze považovat za nesplnění principu rovnosti hlasů, protože voliči je ve výsledku vždy započítán právě jeden hlas. Navíc v novější příručce k e-volbám z roku 2010 naopak Rada Evropy možnost změny elektronického hlasu doporučuje (Antoš 2013: 150–151).

Právě s možností opakované e-volby souvisí následující dva ústavní principy. První z nich je svobodné hlasování bez jakéhokoli nátlaku. S e-volbami se výrazně zvyšuje riziko pro případy, kdy e-volič nebude hlasovat ze svého svobodného přesvědčení. Mezi hlavní hrozby můžeme zařadit kupování hlasů nebo možnost vyvolání nátlaku na e-voliče, aby volil subjekt, pro který by za svobodných podmínek nehlasoval. E-volby zkrátka neprobíhají ve volební místnosti za plentou, ale lze odvolit z jakéhokoli počítače připojeného k internetu (Reterová 2008: 91–92). „*Fakt, že k odevzdání hlasu nedochází za plentou, ještě neznamená, že volba není vykonána na základě soukromého a svobodného rozhodnutí občanů.*“ (Reterová 2008: 91) Z těchto důvodů je v Estonsku zavedena možnost opakovaně odevzdat svůj hlas elektronicky a předejít tak pouze jedné volbě pod případným nátlakem. Ze stejných důvodů je možné přebít e-hlas tradiční volbou ve volební místnosti za plentou. I přesto není tento způsob stoprocentní, jelikož volič může hlasovat tradičním způsobem pouze v době, která je vyhrazena pro internetové hlasování. E-volbu tedy nejde nahradit volbou ve volební místnosti v den voleb. „*Pokud někdo bude chtít mít jistotu, že volič svůj hlas již nezmění, stačí ho přimět, aby odhlasoval těsně před koncem lhůty, která je pro internetové hlasování vymezena.*“ (Antoš 2013: 151)

Doporučení Rady Evropy k tomuto bodu udává, že samotný systém nesmí žádným způsobem ovlivňovat voliče během jeho hlasování a manipulovat tak s jeho rozhodnutím. Systém pro e-volby by měl voliči umožnit hlasovat pouze prázdnou obálkou bez hlasu tak, jako je to možné při tradičním hlasování. Ve výkladovém memorandu Výbor ministrů nicméně udává, že je věcí každého členského státu, zda umožní e-voličům úmyslné poškození hlasovacího lístku nebo zaškrtnutí více kandidátů, než je povoleno (zneplatnění hlasu) (Výbor ministrů Rady Evropy 2004: 425–427). V Estonsku nebylo možné ani

v posledních uskutečněných e-volbách do Riigikogu v roce 2015 odevzdat prázdnou obálku bez hlasovacího lístku (OBSE 2015: 5).

Princip tajnosti hlasovacího práva spočívá v požadavku, aby za žádných okolností nebylo možné zjistit, jak volič hlasoval. Kritici tvrdí, že není možné spolehlivě oddělit voličovu identitu od hlasu, který odevzdal prostřednictvím e-voleb, a proto nejsou tajné. Teoreticky je tajnost garantována stejně jako v případě korespondenční volby, kdy je hlas vkládán nejprve do čistě anonymní obálky a až poté do obálky s voličovými údaji. To celé s tím rozdílem, že se vše děje v elektronické podobě. V praxi není možné zjistit, jak volič hlasoval. Ve fázi hlasování, kdy je hlas spojen s voličovou identitou, je technicky zabráněno otevření první anonymní obálky s hlasem. Tato možnost nastává až po ukončení hlasování, kdy je vazba mezi voličem a jeho hlasem odstraněna (Reterová 2008: 91–93).

Rada Evropy ve svém výkladovém memorandu podotýká, že tajná volba musí být zajištěna v celém procesu e-voleb. To znamená již při zadávání PINů, přes vyplňování hlasu, jeho odevzdání až po sčítání nebo přepočítávání. Dále se uvádí, že odevzdání hlasu do elektronické volební schránky by mělo být posledním okamžikem, kdy by bylo možné zjistit, komu hlas patří. Zkrátka odevzdáním hlasu by měla být okamžitě zrušena vazba mezi hlasem a voličem, stejně jako je tomu v případě tradičního hlasování. Pokud státy uchovávají hlasy s vazbou na jejich voliče, jsou povinni hlasy ochránit před zjištěním identity voliče a zajistit tak tajnost hlasování (Výbor ministrů Rady Evropy 2004: 427–428). V Estonsku se hlasy s vazbou na voliče uchovávají po dobu hlasování z důvodu opakovaného e-hlasování. Identita voliče je od hlasu oddělena až po uplynutí doby určené pro e-volby.

Princip přímých voleb je chápán jako přímé rozhodování voličů o svých zástupcích. Opakem tohoto procesu je volba nepřímá, kdy občané vybírají nejprve volitele, kteří posléze rozhodují o jednotlivých kandidátech. Kritici tohoto principu, kteří tvrdí, že odevzdání hlasu pomocí moderní technologie porušuje princip přímosti voleb, se mýlí. Kritika není na místě, protože e-volby žádným způsobem nebrání voličům v přímé volbě svých zástupců (Reterová 2008: 93–94).

Na tom se shoduje i Výbor ministrů Rady Evropy, který v tomto principu nevydal žádná doporučení. Na rozdíl od ostatních zásad princip přímosti nevyžaduje v případě e-voleb žádná opatření (Výbor ministrů Rady Evropy 2004: 421).

1.7.1 Volební pozorovatelská mise OBSE 2015

Podle OBSE byly estonské parlamentní volby v roce 2015 řízeny dobře a v souladu s právním rámcem. Na druhou stranu uznává, že mohou být přijata další opatření ke zvýšení odpovědnosti a transparentnosti jednotlivých procesů. OBSE považuje za důležitou změnu oproti předchozím volbám do Riigikogu zavedení možnosti ověření voličova hlasu. Z toho důvodu doporučuje pokračovat v rozvoji tohoto trendu (OBSE 2015: 1 a 13).

Klíčovým vývojem od parlamentních voleb v roce 2011 bylo taktéž zřízení Výboru pro elektronické hlasování (EVC) pod záštitou Národního volebního výboru (NEC). Podle OBSE je EVC efektivní a má důvěru široké veřejnosti. Pokud by Estonsko chtělo důvěru posílit a zachovat, doporučuje kvalifikovat členy EVC. Pro zvýšení odpovědnosti tohoto výboru OBSE radí pořádat pravidelná setkání a zveřejňovat všechna rozhodnutí týkající se internetového hlasování. OBSE taktéž navrhuje, aby EVC zvážil přezkum svých bezpečnostních postupů souvisejících s údržbou serverů. Pro zvýšení odpovědnosti procesu e-voleb doporučuje, aby EVC zvážil vytváření a uchovávání záznamů týkajících se všech fází volebního procesu (OBSE 2015: 1 a 14).

Podle OBSE by měl NEC zvážit zveřejňování podrobných výstupů týkajících se vývoje softwaru, jeho testování nebo aktualizací. Pro účely zvýšení transparentnosti a odpovědnosti OBSE doporučuje Národnímu volebnímu výboru zveřejňovat auditní zprávy e-volebního systému (OBSE 2015: 14).

Pokrok je možné zaznamenat i v problematice zapojení národnostních menšin. V Estonsku žije přibližně 30 % obyvatel, kteří označili ruštinu jako svůj mateřský jazyk. OBSE dlouhodobě upozorňovala na skutečnost, že informace o e-hlasování jsou pouze v estonštině. Ve volbách v roce 2015 se poprvé objevily informace v omezené míře také v angličtině a ruštině (OBSE 2015: 11). OBSE doporučuje nadále zvyšovat počet obyvatel, kterým přidělí estonské občanství a zároveň tím eliminuje početnou skupinu tzv. neobčanů, kteří nemají právo volit ani kandidovat v parlamentních volbách. I přes předchozí doporučení a dílčí pokroky je podle OBSE proces naturalizace pomalý (OBSE 2015: 2 a 13).

OBSE stejně jako v předchozích doporučeních zmiňuje, že voliči by měli mít možnost nahradit svou e-volbu ve volební místnosti nejen v čase, který je vymezen pro e-volby, ale také v řádném volebním dni. Od počátku e-voleb v Estonsku systém funguje tak, že voliči mohou hlasovat prostřednictvím internetu pár dní před volebním dnem. Po

uplynutí této doby jsou e-voliči označeni na seznamech voličů a v den voleb nejsou oprávněni odevzdat svůj hlas tradiční formou a tím nahradit předchozí e-volbu. OBSE uvádí, že tato informace byla uvedena na stránkách NEC a byla také v médiích. I přesto se našli voliči, kteří si tohoto omezení nebyli vědomi (OBSE 2015: 4).

Jak už jsem dříve zmínil, tuto skutečnost kritizuje i český ústavní právník Marek Antoš, který podotýká, že možnost volit také v řádném volebním dni byla v původním návrhu z roku 2005 obsažena. Volič se dle návrhu mohl dostavit do volební místnosti i v den voleb a opět tak zneplatnit svou e-volbu a hlasovat tradičním způsobem. Tato možnost byla z návrhu vyjmuta z důvodu výhrad ze strany tehdejšího prezidenta Arnolda Rüütela (Antoš 2008: 433–434). Antoš nepovažuje libovolný počet změn voličova e-hlasu za 100% pojistku. Domnívá se, že pokud bude někdo chtít voliče donutit odevzdat hlas proti jeho vůli a mít jistotu, že svůj hlas již nezmění, tak jednoduše počká na konec internetového hlasování, kdy volič již nestihne svůj hlas změnit ve volební místnosti. Nemožnost e-voličů odevzdat hlas tradičním způsobem v den voleb považuje Antoš za výraznou chybu estonského systému, kde vidí prostor pro zlepšení (Antoš 2008: 437 a 439).

1.7.2 Studie University of Michigan a Open Rights Group

V květnu roku 2014 vydala mezinárodní skupina tvořena nezávislými odborníky z University of Michigan a Open Rights Group zprávu o estonských e-volbách. Tým pozoroval průběh estonských komunálních voleb v roce 2013, analyzoval zveřejněné dokumenty, software i zdrojový kód. Nakonec provedl laboratorní test e-volebního systému. Zpráva upozorňuje na řadu bezpečnostních problémů (Independent Report on E-voting in Estonia 2016a).

Výzkumníci se shodují, že estonský bezpečnostní model e-voleb byl dostačující v době jeho zavádění. V dnešní době, kdy jsou běžné hackerské útoky na státní úrovni,¹⁰ je tento model zastaralý. Estonsko vsadilo na důvěru volebním serverům a osobním počítačům voličů, což představuje velmi snadný cíl pro případné hackery. Zpráva

¹⁰ Ať už se jedná o čínské útoky na počítačové sítě světových korporací (Aktualne.cz 2011) nebo kyberútoky USA na iránská jaderná zařízení (iHNed.cz 2012). Estonsko má s hackerskými útoky na státní úrovni taktéž zkušenost. V roce 2007 se stalo obětí ruských kybernetických útoků mířených jak na vládní, tak obchodní servery (Technet.cz 2007).

dokazuje, že hackeři na státní úrovni by mohli změnit jednotlivé hlasy, ohrozit tajnost hlasování a zpochybnit tak regulérnost výsledků (Tamtéž).

Zpráva upozorňuje na problémy ve dvou rovinách. První částí jsou pochybení volebního personálu, který dohlíží na průběh e-voleb, kde došlo k nedodržení základních bezpečnostních praktik. Personál stahoval software přes nezabezpečené připojení k internetu, tajná hesla a PINy bylo možné natočit a publikovat na internet ještě v průběhu hlasování, pro účely e-voleb byl použit osobní počítač jednoho ze zaměstnanců nebo použití osobního USB flash disku plného jiných souborů pro přenos oficiálních výsledků voleb. Jedná se o neadekvátní úroveň profesionality a zabezpečení, která může celý systém vystavovat vnějšímu nebezpečí (Tamtéž; Independent Report on E-voting in Estonia 2016b).

Druhou rovinou jsou problémy samotného systému, který je náchylný k řadě útoků. Jak jsem již zmínil, systém je postaven na plné důvěře volebnímu serveru. Výzkumníci dokázali, že je možné právě tento server infikovat malwarem¹¹, který je schopen nepozorovaně měnit jednotlivé hlasy ke svému účelu. Útok by v tomto případě mohl provést např. pomocí DVD někdo ze státní správy nebo volební úředník. Druhé nebezpečí v této části může nastat na straně voliče. Přestože Estonsko využívá mnoho bezpečnostních prvků (šifrování webových stránek, bezpečnostní čipy v ID-kartách nebo chytré telefony pro potvrzení voličovy identity) jsou e-volby ohroženy napadením malwarem osobních počítačů nebo telefonů jednotlivých voličů. Z důvodu nedostatečné ochrany se tak děje u milionu zařízení ročně¹². Uživatel může bez povšimnutí stáhnout do svého počítače software, který je schopen ukrást PIN kódy a útočník je tím pádem schopen změnit voličův hlas ve svůj prospěch – samozřejmě bez jeho vědomí (Independent Report on E-voting in Estonia 2016a; YouTube 2014).

Výzkumníci kritizují také nedostatečnou transparentnost celého systému. Zveřejněné informace nedokáží přesvědčivě dokázat správnost volebních výsledků. Podle studie nelze na základě veřejných informací zjistit, jak estonský systém e-voleb funguje, což není příznivé pro dosud skeptické voliče, kteří systému nevěří (Independent Report on E-voting in Estonia 2016a).

¹¹ Malware je souhrnný pojem pro jakýkoli škodlivý software. Jeho podmnožinou jsou např. spyware (špionážní software), viry, červy, trojské koně atd. (MVČR 2009).

¹² Podle některých průzkumů je na světě až 30 % počítačů nakažených malwarem (YouTube 2014).

Jeden z výzkumníků podotýká, že stále nebyla objevena technologie, která by byla schopna zajistit bezpečné e-volby. Hlasování po internetu pak zásadně odděluje od internetového bankovníctví nebo eGovernmentu, které fungují relativně dobře. Na rozdíl od těchto online služeb e-volby obsahují specifické potřeby (nutnost zajistit přesné výsledky a zároveň tajnost hlasování), které vytváří unikátní problémy (YouTube 2014).

Tým odborníků tvrdí, že estonský systém pro e-volby je sofistikovaný a byl vytvořen odborníky na bezpečnost, kteří se snažili rizika eliminovat. Pro samotnou bezpečnost to ale není dostatečné a systém je velmi snadno ovlivnitelný. Výzkumníky údajně překvapilo, v jakém stavu se systém estonských e-voleb nachází, a divili se, že byli schopni se do něj nabourat. Taktéž upozorňují na daleko větší možnosti, kterými disponují jednotlivé státy. Podle J. Alexe Haldermana, který byl členem výzkumného týmu, v dnešní době neexistuje žádný stát na světě, který by dokázal zajistit bezpečné internetové hlasování. Domnívá se, že bude trvat minimálně desetiletí, než budou vyřešeny hlavní bezpečnostní problémy, které s e-volbami souvisí (Tamtéž).

Estonský e-volební systém byl postaven na předpokladech, které nepočítaly s kybernetickými útoky dnešní doby, které jsou vedeny na úrovni jednotlivých států. Systém je v tomto ohledu zastaralý a má vážné nedostatky v samotných základech, které nelze vyřešit částečnými opravami. Výsledkem celé analýzy je naléhavé doporučení, aby e-volby v Estonsku byly zastaveny a země se vrátila k tradičnímu způsobu hlasování. Tým se zároveň shoduje, že estonský systém eGovernmentu je nadále funkční a bezpečný (Durumeric et al. 2014: 11; Independent Report on E-voting in Estonia 2016a; YouTube 2014).

2. Návrh zákona o distančním způsobu hlasování ve volbách poslance Ivana Gabala

2.1 Obecný popis distančního hlasování

Pod distančním hlasováním je možné si představit jakýkoli způsob odevzdání hlasu, které nebylo provedeno osobně do volební schránky. Nejčastěji využívaným typem distančního hlasování je korespondenční způsob. S globálním rozvojem internetu a informačních technologií se ve světě čím dál více testují i nejrůznější moderní způsoby hlasování. Ať už se jedná o hlasování prostřednictvím internetu, telefonu, SMS nebo elektronických zařízení umístěných ve volebních místnostech (Gabal.cz 2016a: 2).

Tvůrci návrhu mezi výhody distančního hlasování zařadili zvýšení demokratičnosti. Mají tím na mysli umožnění volby i lidem, kteří se z různých důvodů nemohou osobně dostavit do volební místnosti. Další výhodou je jednoduchost, přičemž jsou autoři návrhu přesvědčeni, že distanční volba není o nic těžší než tradiční způsob hlasování (Tamtéž). Za výhodu je uvedeno také zvýšení volební účasti, přesnost nebo využití datových schránek (Gabal.cz 2016b: 2).

Za jednu z hlavních výzev je považována nutnost vyrovnání se se základními principy voleb (tajnost, přímost, rovnost, všeobecnost). Tvůrci mezi výzvy distančního hlasování zařadili i nedůvěru k novým technologiím nebo vybalancování nákladů a přínosů (Gabal.cz 2016a: 2).

2.2 Současný stav

V ČR neexistuje žádná možnost distančního způsobu odevzdání hlasu ve volbách. V současnosti je možné odevzdat hlas tradičním způsobem ve volební místnosti nebo prostřednictvím přenosné volební schránky, kterou má k dispozici komise voličova příslušného volebního okrsku. Pokud chce volič odevzdat hlas mimo svůj volební okrsek, je to možné pouze na voličský průkaz. Také v tomto případě je ale nutné osobně se dostavit do jakékoli volební místnosti (Důvodová zpráva 2016: 1).

Autoři návrhu zákona vycházejí právě z této skutečnosti. Domnívají se, že zejména tyto způsoby odevzdání hlasu mohou být problematické pro voliče, kteří žijí dlouhodobě mimo území ČR. V zahraničí je možné odevzdat hlas ve volbách pouze na konzulárním úřadě ČR, který může být v určitých případech vzdálený i více než 1000 kilometrů od voličova místa bydliště. Navíc jsou voliči nuceni absolvovat cestu na příslušný úřad

v zahraničí minimálně dvakrát – nejprve kvůli vyřízení voličského průkazu nebo zapsání do seznamu voličů a poté kvůli samotné volbě. Volič se v takových případech raději dobrovolně rozhodne neúčastnit se voleb, protože odevzdání hlasu by pro něj znamenalo výrazné finanční i časové náklady, které by musel vynaložit na cesty k volební místnosti. Tvůrci návrhu jsou přesvědčeni, že současný stav voliče v zahraničí diskriminuje tzv. „cenzem dostupnosti volebního okrsku“ (Gabal 2016c; Důvodová zpráva 2016: 1).

Podle autorů je vytvořeno přesvědčení, že život v zahraničí s sebou nese nutnost odtrhnout se od poměrů a veřejného života v ČR, které je třeba překonat. Domnívají se, že je nutné odstranit překážky, které brání českým občanům žijícím v zahraničí ve výkonu volebního práva. „*Čím více našich, zejména mladých občanů vyjíždí do zahraničí, ať už za studiem, prací či turismem, tím více je třeba dbát, aby neztratili zájem o participaci na veřejném životě v České republice.*“ (Důvodová zpráva 2016: 1)

2.3 Popis navrhovaného systému

Za hlavní dotčený subjekt tvůrci návrhu zákona považují skupinu voličů dlouhodobě žijících nebo přechodně se zdržujících v době voleb mimo území ČR. Předpokládají, že pro ně bude zavedena možnost distančního způsobu hlasování. Navrhují dvě varianty – korespondenční a elektronickou. V prvním případě se dotčená skupina rozšíří o úřad zodpovědný za příjem a následnou distribuci přijatých hlasů a okrskové volební komise, které budou zpracovávat hlasy doručené úřadem. V případě zavedení elektronické volby by kromě hlavní dotčené skupiny (voliči v zahraničí) byl zatížen také Český statistický úřad, který bude zodpovědný za příjem i vyhodnocení doručených hlasů na úrovni jednotlivých krajů (Důvodová zpráva 2016: 3).

Za cílový stav autoři návrhu považují významné usnadnění výkonu volebního práva pro občany ČR, kteří se dlouhodobě zdržují v zahraničí. Po přijetí návrhu bude kromě volby tradičním způsobem umožněno volit také korespondenčně a elektronicky. Tato skutečnost podle tvůrců napraví nerovnost v přístupu k výkonu volebního práva pro občany, kteří se v době voleb zdržují v zahraničí v porovnání s voliči, kteří se ve stejnou dobu nacházejí v místě dobře dostupném od volebního okrsku (Tamtéž).

2.3.1 Korespondenční způsob hlasování

Schéma č. 3: Pyramida korespondenčního hlasování

Zdroj: Gabal.cz 2016b: 5

Tato forma odevzdání hlasu bude dle návrhu umožněna každému voliči s českým občanstvím. Druhou podmínkou k oprávnění pro korespondenční volbu je trvalý nebo dlouhodobý pobyt v zahraničí, případně předpoklad že se bude volič v době konání voleb zdržovat v zahraničí. Tento způsob hlasování budou moci oprávnění voliči využít ve volbách do Parlamentu ČR (Poslanecká sněmovna i Senát), Evropského parlamentu a při volbě prezidenta ČR (Důvodová zpráva 2016: 3).

O využití korespondenční volby bude nutné předem zažádat podobně jako v případě žádosti o vystavení voličského průkazu. Žádost bude možné podat osobně, písemně s úředně ověřeným podpisem voliče, elektronicky s elektronickým podpisem voliče nebo prostřednictvím datové schránky. Následně se volič bude moci rozhodnout, zda si hlasovací sadu vyzvedne osobně nebo mu bude zaslána poštou (Gabal.cz 2016a: 5). V předstihu bude volič také zapsán na seznam voličů daného úřadu, který bude určen podle trvalého pobytu voliče. Hlasující bude zasílat svůj hlas přímo volebnímu okrsku, který bude spadat pod příslušný úřad. Před volbami obdrží volič nejen sadu pro korespondenční hlasování ale i voličský průkaz. V důvodové zprávě se uvádí, že „pro zajištění co největší míry flexibility systému a předejití propadnutí hlasu v případě, že zásilka nebude včas odeslána“ (Důvodová zpráva 2016: 7–8) bude zachována možnost osobní volby. Navzdory tomuto tvrzení asistent poslance Gabala Tomáš Ryza, který se na tvorbě návrhu podílel, uvedl, že s opakovaným hlasováním ani s nahrazením korespondenčního hlasování klasickou volbou není v návrhu počítáno. Tvůrci se domnívají, že to není technicky možné (Ryza 2016).

Samotná korespondenční volba bude uskutečněna na základě systému tří obálek. První obálka je totožná s úředními obálkami využívanými ve volebních místnostech a slouží pro voličův upravený hlasovací lístek. Je nutné ji s vloženým hlasem zalepit a vložit do druhé obálky spolu s voličským průkazem. Tuto obálku volič taktéž zalepí a uvede datum a podpis. Nakonec vloží druhou obálku do speciální korespondenční obálky, kterou na své náklady odešle na adresu volebního okrsku takovým způsobem, aby byl jeho hlas doručen nejpozději v první den voleb. Speciální korespondenční obálka bude doručena na příslušný úřad, pod který spadá voličův volební okrsek. Úřad obálku přijme a s ostatními ji uchová až do začátku voleb. V první den voleb obálky předá volební komisi, která je rozbálí a rozhodne, zda je volič oprávněn hlasovat. V případě, že proběhne vše v pořádku, vhodí první obálku s hlasem do volební urny mezi ostatní hlasy a vyznačí v seznamu voličů, že volič již hlasoval (Důvodová zpráva 2016: 8). Tvůrci předpokládají, že pokud bude s jednotlivými obálkami správně nakládáno (jak u voliče, tak u úřadů), budou dostatečně eliminována všechna možná rizika ohrožující základní principy svobodných demokratických voleb (Důvodová zpráva 2016: 3–4).

Tabulka č. 5: SWOT analýza korespondenčního způsobu hlasování dle autorů návrhu

Silné stránky	Slabé stránky
• Odstranění diskriminačního stavu u voličů ze zahraničí • Postupné zvýšení volební účasti • Jednoduchost pro voliče i komise – při správném postupu není náročnější než tradiční volby • Masová dostupnost v porovnání s volebními místnostmi • Relativně nízké náklady	• Zvýšené náklady na zabezpečení voleb (poštovné) – ve výsledku marginální • Mírně zvýšená administrativní zátěž příslušných občanů (předpoklad 8 000 voličů) – ve výsledku marginální
Příležitosti	Hrozby
• Zvýšení volební účasti • Větší motivace občanů žijících v zahraničí podílet se na správě věcí veřejných	• Možnost dvojí volby • Možnost prodeje hlasovací obálky • Riziko manipulace s voličem v době hlasování • Riziko vyzrazení volby

Zdroj: Dotazník – korespondenční hlasování 2016; Důvodová zpráva 2016: 4–5, zpracování autor

2.3.2 Elektronický způsob hlasování

Schéma č. 4: Pyramida elektronického hlasování

Zdroj: Gabal.cz 2016b: 6

Systém elektronického hlasování je v principu stejný jako korespondenční způsob s tím rozdílem, že je převeden do digitální podoby. Písemná komunikace s orgány veřejné moci je v případě elektronického hlasování nahrazena systémem datových schránek. Dle autorů bude elektronický způsob oproti korespondenčnímu hlasování dbát na větší omezení na trvalý nebo dlouhodobý pobyt v zahraničí. Volba z ČR nebude možná a bude jí technicky zabráněno. V případě elektronického hlasování má být součástí žádosti také uvedení adresy pobytu v zahraničí (Důvodová zpráva 2016: 4).

Tvůrci návrhu chtějí klást „*vyšoký důraz na zabezpečení odesílaných hlasů a jejich následné uchování na serveru.*“ (Tamtéž) Dle návrhu budou hlasy odesílány zašifrované skrze šifrovanou komunikaci. Po jejich doručení bude hlas oddělen od voličovy identity, která bude zachována pouze pro záznam o zdařile provedené volbě. Pro odšifrování jednotlivých hlasů bude využit klíč, který bude do systému nahrán až po konci hlasování. Dle autorů se jedná o dostatečné opatření proti vyzrazení průběžných výsledků nebo hlasů jednotlivých voličů (Tamtéž).

Jak už jsem zmínil, tvůrci návrhu počítají s elektronickým hlasováním pomocí datových schránek, které považují za zaručený kanál pro komunikaci. To znamená, že se nejedná o vytvoření samostatného systému e-voleb, ale pouze o rozšíření stávajících systémů eGovernmentu o elektronické hlasování. Každý volič, který bude mít zájem o elektronické hlasování, bude muset mít zřízenou svou osobní datovou schránku. Při zakládání nové datové schránky je nutné osobně předložit identifikační průkaz totožnosti příslušnému úřadu (Důvodová zpráva 2016: 8).

Samotná procedura elektronického hlasování má dvě fáze. V obou případech začíná přihlášením se voliče do jeho datové schránky prostřednictvím přihlašovacích údajů.

V první fázi je nutné zažádat o možnost hlasovat elektronicky. V případě kladného vyřízení žádosti bude voliči zaslán elektronický voličský průkaz, poučení o správném provedení elektronické volby a kompletní sada hlasovacích lístků v elektronické podobě s totožným vzhledem a obsahem v porovnání s hlasovací sadou využitou v tradičním způsobu hlasování (Tamtéž).

V druhé fázi dochází k samotnému hlasování, které probíhá zabezpečeným kanálem v internetovém prohlížeči. Autoři se domnívají, že rozhraní není obtížnější než obsluha internetového bankovníctví. Po přihlášení do datové schránky volič nahraje do systému svůj elektronický voličský průkaz. Po jeho ověření je voliči vydán jednorázový kód, který slouží pro autorizaci volby (otevření obálky) podobně jako při platební transakci. Volič poté vybere a upraví svůj hlasovací lístek, který je vytvořen jako inteligentní online formulář. To znamená, že hlasovací lístky je možné upravit stejným způsobem jako v případě tradičního hlasování včetně uplatnění preferenčních hlasů. Po provedené úpravě je hlas volební aplikací zašifrován do elektronické obálky a zabezpečeným připojením odeslán do speciální datové schránky příslušného volebního kraje¹³. Voličovi je poté do datové schránky zasláno potvrzení o úspěšném přijetí volební obálky (Důvodová zpráva 2016: 8–9).

Elektronické hlasování má probíhat pomocí volebního informačního systému (VOIS), který je agendovým informačním systémem veřejné správy (ISVS). VOIS je rozdělen do dvou celků. První má na starosti zpracování voličských seznamů, které jsou napojené na stávající informační systémy. Druhá část zajistí samotnou volbu (Gabal.cz 2016a: 8).

Stejně jako v případě korespondenční volby se autoři drží principu, že při vydání voličského průkazu je volič vyřazen ze stálého seznamu oprávněných voličů. V praxi to znamená, že voliči je vydán elektronický volební průkaz a na jeho základě je voliči znemožněno hlasovat korespondenčním či tradičním způsobem. Tvůrci to považují za klíčový prvek, který zabraňuje voliči hlasovat až třikrát (Důvodová zpráva 2016: 9).

Autoři návrhu taktéž zdůrazňují, že systém nebude nutné měnit ani v případě, že stát začne podporovat elektronickou identitu občana. Jsou přesvědčeni, že do datové schránky

¹³ Oproti korespondenční volbě budou hlasy záměrně vyhodnocovány na úrovni volebních krajů a nikoli okrsků. V případě malého zájmu o elektronickou volbu by mohlo při vyhodnocení na úrovni volebního okrsku dojít ke zjištění identity elektronického hlasu (Důvodová zpráva 2016: 9).

bude umožněn „přístup prostřednictvím elektronické identity občana stejně jako do všech ISVS.“ (Tamtéž) Problém by neměl nastat ani v případě rozšíření vydávání elektronických voličských průkazů pro voliče s trvalým pobytem v ČR (Tamtéž).

Tabulka č. 6: SWOT analýza elektronického způsobu hlasování dle autorů návrhu

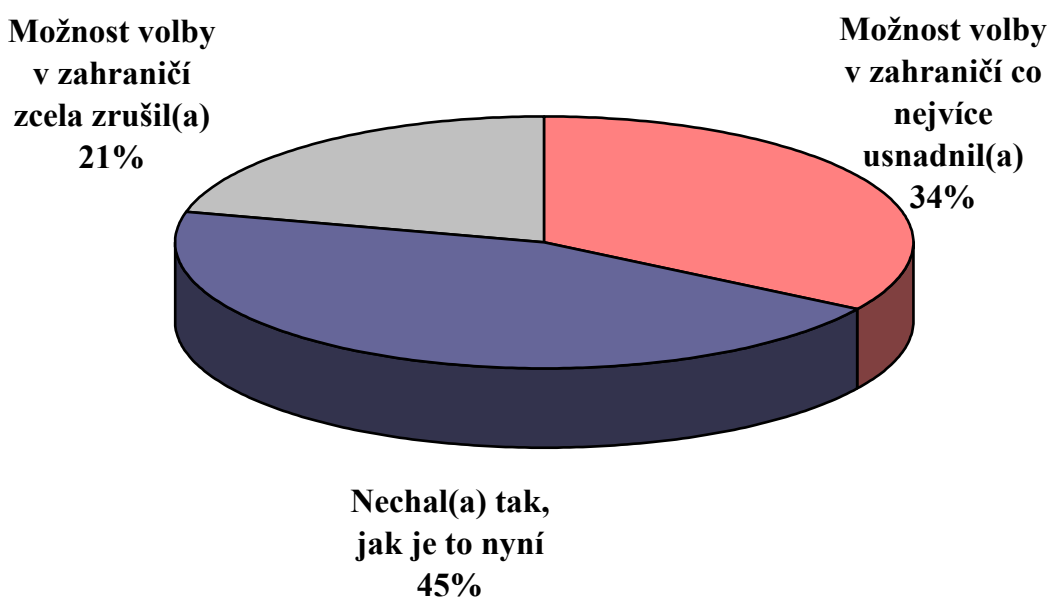
Silné stránky	Slabé stránky
• Zjednodušení účasti voličům (nemohou, nechtějí, korespondenční jim přijde zastaralá) • Vhodná a časově relevantní inovace demokratického procesu – zapadá do eGovernmentu a jde s dobou • Cílově snižuje náklady na volby a zjednodušuje a zrychluje jejich přípravu • Kontrolovatelnost, transparentnost systému • Vysoká míra dostupnosti internetu • Jednoduchost – elektronická volba není těžší než internetové bankovníctví • Efektivita – přesné a rychlé strojové zpracování • Rozšíření možnosti datových schránek – návratnost vysoké investice	• Latentní nedůvěra ve složité technologie a obavy z dosud nepoznaných možností jejich zneužití – zejména provozované státní správou • Nejistota některých politických subjektů z moderních možností volby – obava ze zvýšení podpory jiných subjektů • Vysoké procento počítačové negramotnosti → nutnost zavést i korespondenční volbu • Nedůvěra občanů k elektronickému systému – strach z úniku osobních dat
Příležitosti	Hrozby
• Technologické – možnost vystavět a zabezpečit potřebné centrální systémy s návazností na jiné systémy eGovernmentu • Politické – klesající účast ve volbách, zvýšená pracovní i privátní mobilita občanů → příležitost pro inovaci	• Neschopnost politiků a úředníků projekt legislativně zvládnout, kvalitně realizovat a pozitivně jej prezentovat veřejnosti • Nevhodná volba dodavatele, politický předvýběr platformy či unáhlený implementační harmonogram (opuštění etapizace) • Legitimita voleb v případě nabourání systému • Dvojitá volba – nutnost zajistit, aby volič nehlasoval vícekrát

Zdroj: Dotazník – elektronické hlasování 2016; Gabal.cz 2016a: 7, zpracování autor

2.4 Postoj české veřejnosti k distančnímu hlasování

Autoři návrhu zákona o distančním hlasování si jsou vědomi důležitosti postoje české veřejnosti k tomuto tématu. Z toho důvodu si tým kolem pana poslance Ivana Gabala nechal na počátku roku 2015 zpracovat analýzu u agentury STEM týkající se distančního hlasování. Agentura hodnotí mínění české veřejnosti jako střízlivé a uvážlivé, které nereaguje překotně. Češi jsou opatrní, ale zároveň otevření novinkám (STEM – prezentace 2015: 5).

Graf č. 11: Názor na usnadnění volby ze zahraničí

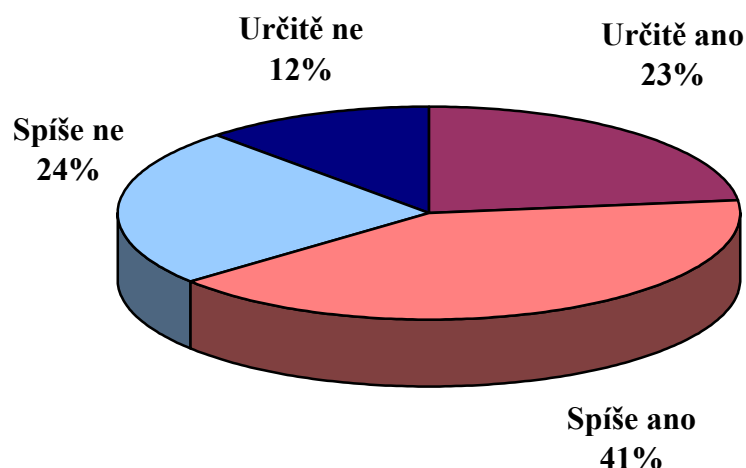
Zdroj: STEM – prezentace 2015: 6

Výzkum mimo jiné zjišťoval, jaký názor mají Češi na hlasování ze zahraničí. Lze zaznamenat mírně vstřícný postoj Čechů ke svým krajanům, což dokazuje třetina dotázaných, kteří uvedli, že by možnost volby ze zahraničí, co nejvíce usnadnili. Naopak pětina lidí by hlasování ze zahraničí úplně zrušila, 45 % dotázaných by na stávajícím systému nic neměnilo. Z hlediska pohlaví nelze u tohoto tématu pozorovat odlišný postoj. Volbu ze zahraničí by usnadnili spíše respondenti s vyšším stupněm dosaženého vzdělání, nicméně rozdíly z hlediska vzdělání jsou menší, než bychom očekávali. Stejně tak jsou nakloněni volbě ze zahraničí spíše mladší ročníky zejména do věku 44 let, ale rozdíl v porovnání se staršími respondenty je menší oproti předpokladům (STEM – prezentace 2015: 7–11; STEM – zpráva 2015: 6–13).

Nejvýraznější rozdíl ve vnímání odevzdání hlasu ze zahraničí lze pozorovat podle typu zaměstnání. Dělníci jsou v porovnání s úředníky, odborníky nebo provozními pracovníky o poznání méně vstřícní k návrhu na usnadnění hlasování pro lidi žijící v zahraničí. S tím souvisí také mírně pozitivnější postoj lidí materiálně zajištěných a

žijících v Praze nebo městech nad 90 tisíc obyvatel. Lidé využívající informační technologie (internet, e-mail, datová schránka,...) jsou v porovnání s jejich protějškem usnadnění volby ze zahraničí spíše nakloněni, ale rozdíl opět není zcela zásadní (Tamtéž).

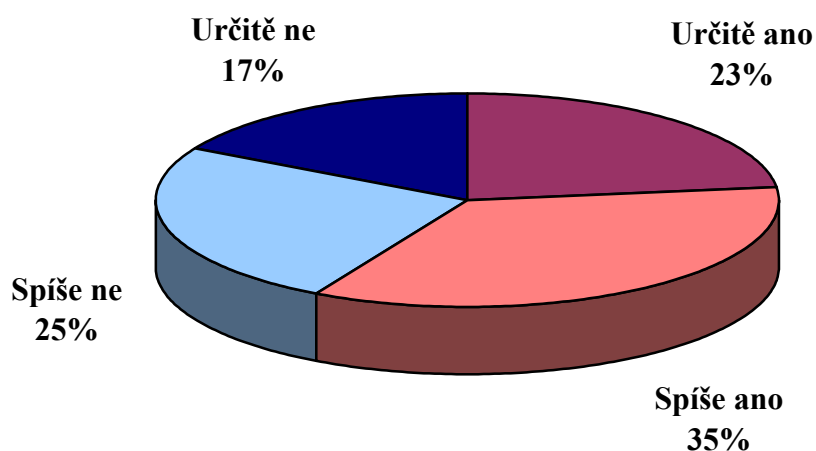
Graf č. 12: Očekáváte, že se budou poslanci v budoucnu volit také přes internet?

Zdroj: STEM – prezentace 2015: 13

Poněkud zajímavější výsledky přinesla druhá otázka, která se týkala budoucnosti hlasování přes internet. Dvě třetiny dotázaných vyjádřilo očekávání, „že v budoucnu budou lidé díky rozvoji internetu a elektronické komunikace hlasovat ve volbách do PS také prostřednictvím internetu.“ (STEM – zpráva 2015: 14) Odlišnost tohoto předpokladu se mění ve stejné závislosti jako v předchozí otázce. S rostoucím věkem a nižším vzděláním je toto očekávání nižší. V budoucnu očekávají volbu přes internet spíše dobře zajištění lidé, zejména obyvatelé Prahy nebo uživatelé internetu (STEM – prezentace 2015: 14; STEM – zpráva 2015: 14–15). Za zmínku stojí i skutečnost, že 56 % respondentů nad 60 let očekává, že se v budoucnu bude volit přes internet (STEM – prezentace 2015: 15).

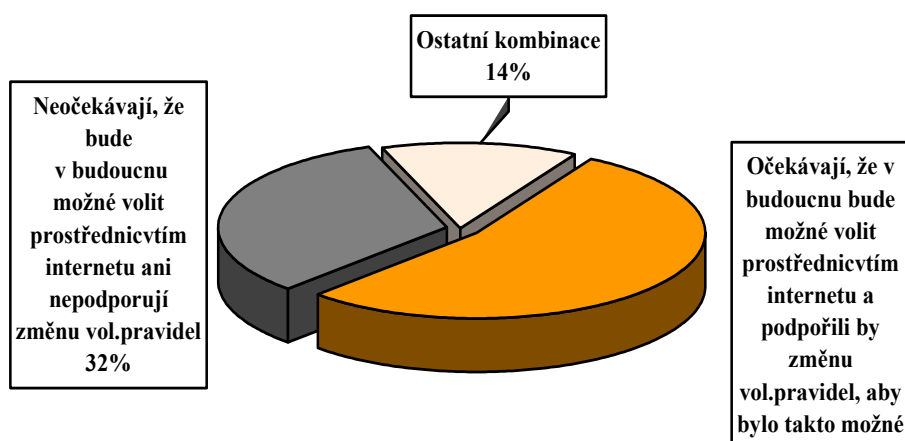
Graf č. 13: Podpořili byste změnu volebních pravidel na zavedení hlasování přes internet již pro příští sněmovní volby?

Zdroj: STEM – prezentace 2015: 17

Třetí otázka se týkala postoje veřejnosti ke změně volebních pravidel takovým způsobem, aby bylo umožněno volit do Poslanecké sněmovny prostřednictvím internetu už v příštích volbách. Tomuto přesvědčení vyjádřila podporu 58% většina respondentů. Rozdílnost v názorech opět kopíruje předchozí dvě otázky. Dvě třetiny osob s vysokoškolským vzděláním by podpořilo zavedení internetových voleb již pro příští sněmovní volby. Nutno podotknout, že tento názor vyjádřila také většina respondentů se základním vzděláním. Stejně jako u vysokoškoláků si internetové volby v následujících sněmovních volbách vysloužily podporu také u obyvatel do 45 let nebo žijících v Praze. Výrazný rozdíl lze pozorovat z hlediska přístupu k internetu. Respondenti, kteří uvedli, že jsou uživateli internetu, by v 62 % podpořili možnost odevzdání hlasu přes internet již v příštích sněmovních volbách. U lidí bez přístupu k internetu si tento návrh našel pouze třetinovou podporu (STEM – prezentace 2015: 18; STEM – zpráva 2015: 20–21).

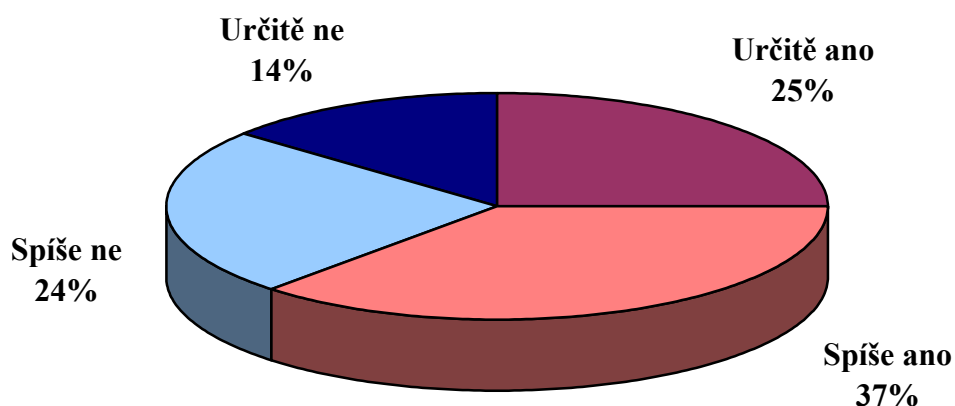
Graf č. 14: Typologie přijatelnosti internetového hlasování ve volbách do PS

Zdroj: STEM – prezentace 2015: 19

Kombinací druhé a třetí otázky je možné zjistit, že proti sobě stojí více jak polovina obyvatel proti jedné třetině. 54 % respondentů očekává, že v budoucnu bude možné hlasovat prostřednictvím internetu a podpořili by změnu volebních pravidel již pro příští sněmovní volby. Naproti této skupině stojí 32 % dotázaných, kteří volbu po internetu v budoucnu neočekávají a nepodporují ani změnu volebních pravidel (STEM – prezentace 2015: 19; STEM – zpráva 2015: 27).

Graf č. 15: Měla by být co nejdříve zahájena veřejná debata k možnosti hlasování přes internet ve sněmovních volbách?

Zdroj: STEM – prezentace 2015: 21

Poslední část výzkumu se týkala zahájení veřejné debaty mezi politiky a občany k tématu hlasování přes internet. V této otázce se pro brzké zahájení debaty vyslovalo 62 % respondentů. Stejně jako ve třetí otázce má také zahájení debaty většinovou podporu u lidí s dosaženým základním vzděláním a více než dvoutřetinovou podporu u vysokoškolsky

vzdělaných obyvatel. Z hlediska věku podporuje zahájení debaty také většina seniorů a dvě třetiny respondentů do 45 let. Kladně se k této otázce vyjádřily také tři čtvrtiny pražských dotázaných (STEM – prezentace 2015: 22; STEM – zpráva 2015: 28).

Výzkumníci jsou přesvědčeni, že změna ve způsobu hlasování je z hlediska veřejného mínění za určitých podmínek možná. Zdůrazňují, že bude nezbytné zahájit veřejnou debatu. Podotýkají, že celý proces bude vyžadovat dlouhodobou komunikační strategii ve formě osvěty obyvatel a nikoli jednorázovou kampaň. Zároveň ale upozorňují, že klíč spočívá zejména ve srozumitelnosti a přijatelné formě podávání informací běžnému voličovi. Jsou přesvědčeni, že by bylo dobré využít pozitivní atmosféru ve společnosti a zdůrazňovat postup celého procesu (STEM – prezentace 2015: 25).

2.5 Zhodnocení rizik

Autoři návrhu zákona si uvědomují, že zavedení korespondenční i elektronické volby s sebou nese určitá rizika. Domnívají se, že je nutné zavést opatření, která znemožní případnou manipulaci nebo zpochybnění voleb. Jsou přesvědčeni, že volby si musí zachovat základní předpoklady, kterými jsou rovnost, přímost, všeobecnost a tajnost. V praxi to dle tvůrců znamená, že každý hlas bude mít stejnou váhu a bude započítán právě jednou. Taktéž musí být zaručena anonymita hlasování a to i zpětně (Důvodová zpráva 2016: 4). Z toho důvodu autoři blíže specifikují čtyři rizika, která nastíním v následujících odstavcích.

Prvním je *možnost dvojí volby*, kde se domnívají, že hrozí vícenásobné hlasování. Uvádí, že při špatném vedení evidence by v nejhorším případě volič mohl svůj hlas odevzdat až čtyřikrát (elektronicky, korespondenčně, na voličský průkaz a osobně v příslušném volebním okrsku). Dle tvůrců lze tomuto riziku „*velmi snadno předejít důsledným vedením seznamu voličů a řádným vyznačením způsobu volby, kterým se volič rozhodl své volební právo vykonat.*“ (Tamtéž) Z hlediska rizika dvojí volby je taktéž upozorňováno na korespondenční volbu. Volič, který se rozhodl hlasovat prostřednictvím pošty, získal před hlasováním úřední obálku, která je totožná s obálkami vydávanými ve volebních místnostech. V případě, že by se volič nakonec rozhodl hlasovat ve volební místnosti osobně, má právo na obdržení nové úřední obálky a eventuálně by mohl odevzdat dva hlasy. Tvůrci proto zdůrazňují potřebu „*zajistit, aby nemohlo dojít k dvojímu vydání hlasovací obálky.*“ (Tamtéž)

Za druhé riziko považují *možnost zastoupení voliče*. Autoři návrhu se domnívají, že v případě distančního hlasování hrozí riziko manipulace s výsledky voleb, a to zejména

v případě, pokud nedojde k uspokojivému ověření voliče. V případě korespondenční volby např. hrozí prodej hlasovací obálky. Podle tvůrců je ze zkušenosti ze zahraničí dostatečné řešení systém tří obálek a vhodné nastavení podávání žádosti o možnost korespondenční volby. Autoři jsou přesvědčeni, že „*je nezbytně nutné do systému žádostí zapojit prvek osobního ověření voliče v některé fázi žádání.*“ (Důvodová zpráva 2016: 5) V případě elektronického hlasování se tak stane při zřízení datové schránky (Tamtéž).

Jako třetí riziko je uvedena *možnost manipulace voliče*. Tvůrci přiznávají, že toto riziko nelze dostatečně odstranit. Distanční volba zkrátka neprobíhá ve volební místnosti pod dohledem komise a nelze vyloučit možný nátlak na voliče v době samotného hlasování. Autoři považují za nejefektivnější způsob eliminace tohoto rizika cílenou informovanost voličů (Tamtéž).

Posledním uvedeným rizikem je *možnost vyzrazení volby*. U korespondenční volby tvůrci definují tři místa, kde může potenciálně k vyzrazení volby dojít. První případ souvisí s předchozím rizikem – k vyzrazení může dojít hned u voliče. V druhé situaci může k vyzrazení volby dojít „*v případě porušení listovního tajemství a neoprávněného nakládání s volební zásilkou v průběhu doručení hlasu volebnímu okrsku.*“ (Tamtéž) Jako poslední možnost vyzrazení volby je uveden úřad nebo volební komise v případě porušení postupu pro úschovu a práci s přijatými volebními hlasy. Autoři se domnívají, že všechna uvedená rizika lze uspokojivě potlačit náležitým nastavením pravidel pro práci s přijatými hlasy pod příslušnými sankcemi. V případě elektronického hlasování dle tvůrců hrozí vyzrazení volby pouze na straně voliče. Jsou přesvědčeni, že veškerá komunikace od voliče je zašifrovaná, k samotné dešifraci dle autorů dochází až po konci hlasování a hlasy se navíc do té doby nachází v oddělené podobě od voličovy identity. Z toho důvodu se tvůrci domnívají, že k vyzrazení hlasování nemůže dojít (Tamtéž).

3. Metodologie

Cíl práce vychází z teze poslance Ivana Gabala, který tvrdí, že bychom se při zavádění distančního způsobu hlasování měli inspirovat zejména pozitivními příklady. Estonský systém e-voleb je v současnosti jediným funkčním modelem elektronického hlasování na území EU. Na základě těchto předpokladů je cílem práce analyzovat návrh zákona o distančním způsobu hlasování ve volbách poslance Ivana Gabala dle poznatků získaných z provozu estonského systému e-voleb.

První a druhou kapitolu práce lze označit za případové studie. Na základě tohoto stavu poznání provedu v následující kapitole synchronní komparační analýzu. Za objekty komparace proto logicky označuji estonský systém e-voleb představený v první kapitole a elektronickou část návrhu zákona o distančním způsobu hlasování nastíněnou v kapitole druhé. Cílem komparace je nalézt podobnosti nebo odlišnosti mezi oběma systémy. V následující části se proto pokusím na základě předchozí deskripce pomocí synchronní komparativní analýzy odpovědět na tyto výzkumné otázky:

Pro první výzkumnou otázku jsem zvolil následující komparační kritéria:

- Jakým způsobem systém elektronického hlasování probíhá?
- Kdo má právo volit?
- Je možné opakovaně odevzdat elektronický hlas?
- Je možné nahradit elektronické hlasování klasickou volbou?
- Ve kterém typu voleb je možné hlasovat elektronicky?

1. Podobá se elektronická část návrhu zákona o distančním způsobu hlasování estonskému systému e-voleb?

Na základě estonské zkušenosti předpokládám, že klíčovými faktory pro zavedení elektronického hlasování jsou politická vůle a důvěra obyvatelstva.

2. Jsou estonské klíčové faktory pro zavedení elektronického hlasování přenositelné pro návrh na zavedení distančního hlasování v ČR?

Především v závěru první kapitoly jsem se věnoval kritice a rizikům, která s sebou e-volby nesou.

3. Snaží se autoři návrhu předcházet či vyvarovat se rizikům, která jsou známá z estonského systému e-voleb?

4. Analýza návrhu zákona o distančním způsobu hlasování ve volbách poslance Ivana Gabala

4.1 Vzájemná komparace základních prvků

V následujících podkapitolách se zaměřím na komparaci estonského modelu e-voleb s elektronickým způsobem hlasování podle návrhu poslance Ivana Gabala. Z hlediska struktury návrhu zákona o distančním způsobu hlasování se bude jednat především o jeho druhou část, která se týká elektronického způsobu odevzdání hlasu.

Tabulka č. 7: Srovnání estonského modelu e-voleb a návrhu elektronické části pro ČR

	Estonsko	Návrh pro ČR
Systém	Vlastní	Rozšíření stávajícího (datové schránky)
Voliči	Všichni	Pouze ze zahraničí
Možnost opakovaného hlasování	Ano	Ne
Možnost nahradit volbu přes internet tradičním způsobem	Ano	Ne
Druh voleb	Všechny	Parlamentní, evropské, prezidentské

Zdroj: Předchozí text, zpracování autor

4.1.1 Systém

Ivan Gabal uvádí, že nenavrhuje čistý elektronický systém hlasování, který je zaveden v Estonsku (Český rozhlas Plus 2014). Navzdory tomuto tvrzení je možné nalézt ve fungování obou systémů jisté průniky. Návrh elektronického hlasování je v podstatě převedený korespondenční způsob do elektronické podoby. Na stejném principu je vytvořen také estonský model e-voleb, jehož tvůrci se viditelně snažili držet osvědčené korespondenční cesty. Potvrzuje to i systém obálek,¹⁴ který tvoří teoretický základ pro fungování obou systémů.

Hlavní odlišností mezi oběma modely je platforma, na které celý systém běží. V Estonsku fungují e-volby na samostatně vytvořeném systému, do kterého se voliči přihlašují prostřednictvím svých ID-karet nebo Mobile-ID. Tvůrci návrhu elektronického

¹⁴ Viz schéma č. 1: Srovnání korespondenční a elektronické volby

hlasování naopak nepočítají s vytvořením nového samostatného systému e-voleb, ale přicházejí s myšlenkou využití stávajících datových schránek.

4.1.2 Voliči

Z hlediska voličů, kteří jsou oprávněni použít elektronický způsob hlasování je rozdíl zcela zásadní. Zatímco estonský model e-voleb umožňuje hlasovat prostřednictvím internetu všem občanům, návrh zákona o distančním způsobu hlasování počítá s oprávněním výhradně pro občany žijící v zahraničí. Z územního hlediska mají oba modely společnou pouze fázi pilotního testování. V Estonsku byly e-volby úspěšně testovány v tallinnském referendu. Stejně tak Ivan Gabal počítá s pilotním projektem na území ČR, který by probíhal např. na vybraných univerzitách (Tamtéž).

U voličů ze zahraničí je důležité zmínit jednu podstatnou věc. Nikdo nedokáže s jistotou říci, kolik Čechů se nachází za hranicemi své rodné země. V posledních sněmovních volbách v roce 2013 bylo ve volebních seznamech registrováno 14 132 Čechů. Nutno podotknout, že se jedná o voliče, kteří se do seznamu nechali osobně zapsat na jednom ze zastupitelských úřadů. Ministerstvo práce eviduje informace 110 400 občanů ČR, kteří pracují v zemích EU. Pravděpodobně nejvyšší odhad nabídla Světová banka. Podle její analýzy žije mimo hranice ČR 370 600 Čechů včetně migrantů, kteří se k české národnosti hlásí, ale již mají jiné občanství (Hruška 2015). Tvůrci návrhu v důvodové zprávě předpokládají, že při zavedení distanční volby by elektronickou cestou mohlo hlasovat až 5 000 zahraničních e-voličů (Důvodová zpráva 2016: 7). To je zhruba o polovinu méně e-voličů, než se zúčastnilo ve vůbec prvních estonských e-volbách v roce 2005. Od té doby je počet e-voličů v Estonsku téměř devatenáctkrát vyšší.

A nejedná se pouze o nepřesný počet Čechů žijících v zahraničí. Podle tvůrců zákona je technicky možné zabránit přijetí elektronických hlasů, které nebudou pocházet od voličů ze zahraničí (Důvodová zpráva 2016: 4). Podle předsedy expertní komise pro informační a komunikační technologie TOP 09 Jaroslava Poláčka ale internet nemá žádné hranice a autoři nebudou schopni zamezit přijetí hlasů z území ČR. Domnívá se, že z toho důvodu budou zbytečně vznikat právní spory (Poláček 2014).

4.1.3 Možnost opakovaného hlasování a nahrazení e-volby tradičním způsobem

Estonský model e-voleb využívá dva poměrně klíčové mechanismy, které v návrhu Ivana Gabala chybí. Jedná se o možnost libovolné změny odevzdaného e-hlasu a nahrazení internetové volby tradičním způsobem ve volební místnosti. Oba mechanismy mají

podporovat ústavní principy svobody a tajnosti hlasování, u kterých je v případě e-voleb zvýšené riziko jejich narušení. Možnost opakované změny hlasování navíc doporučuje v e-volbách zavádět také Výbor ministrů Rady Evropy. Volební pozorovatelská mise OBSE dokonce dlouhodobě doporučuje Estonsku, aby bylo e-voličům umožněno hlasovat tradičním způsobem ve volební místnosti i v řádném volebním dni.

Elektronická část návrhu o distančním způsobu hlasování se v tomto případě striktně drží svého korespondenčního vzoru. Pokud se volič rozhodne odevzdat svůj hlas prostřednictvím pošty, nemá nárok na změnu svého hlasování a zaslání nové hlasovací obálky. Stejně tak nemůže svou korespondenční volbu změnit elektronickou cestou nebo fyzickým hlasováním na zastupitelském úřadě.

Ivan Gabal je přesvědčen, že libovolná změna hlasu odevzdaného přes internet není žádoucí. Myslí si, že dostatečnou podmínkou pro právní zajištění je, když e-volič před samotným hlasováním potvrdí, že se jedná skutečně o něj. Pokud by někdo manipuloval s cizí datovou schránkou, tak se podle Gabala jedná o podvod a dotyčnému hrozí sankce. Nutno podotknout, že také argumentuje skutečností, že žádné podezření z porušení ústavních principů se v Estonsku dosud neobjevilo ani nepotvrdilo (Český rozhlas Plus 2014).

4.1.4 Druh voleb

Od roku 2005 Estonsko nabídlo svým občanům hlasovat ve všech třech typech voleb,¹⁵ které se od té doby uskutečnily. V návrhu zákona se uvažuje o zavedení distančního způsobu ve volbách do Parlamentu ČR (Poslanecká sněmovna i Senát), Evropského parlamentu a při volbě prezidenta ČR. V porovnání s Estonskem tedy návrh počítá se zavedením distančního hlasování ve čtyřech typech voleb. Na druhou stranu se neuvažuje o alternativním způsobu hlasování v krajských a komunálních volbách. Problém nastává i v případě senátních a prezidentských voleb. Časový odstup mezi prvním a druhým kolem je zpravidla jeden týden. Minimálně pro korespondenční volby je tato časová prodleva krátká pro zaslání volebních lístků voličovi pro druhého kolo a následné provedení samotné volby. Z toho důvodu tvůrci návrhu uvažují o prodloužení lhůty mezi jednotlivými koly. V opačném případě se domnívají, že nebude možné korespondenční

¹⁵ Parlamentní, komunální a evropské

volbu v obou kolech prezidentských a senátních voleb uspořádat (Dotazník – korespondenční hlasování 2016).

4.2 Politická vůle

Na základě pozorování zavádění e-voleb v Estonsku lze zaznamenat, že jedním z klíčových faktorů byla politická vůle tamních představitelů. Je možné říci, že proti internetovým volbám se tehdy vyslovila pouze Estonská lidová unie hájící zájmy zemědělského venkova a Estonská sjednocená lidová strana orientovaná na ruskojazyčné voliče. Důvodem jejich odporu k zavedení e-voleb je pravděpodobně nezáměr jejich elektorátu o tento typ hlasování¹⁶. Ke stranám, které v estonských e-volbách dostávají nejmeně e-hlasů, patří také Estonská strana středu¹⁷, která se těší podpoře zejména od seniorů, voličů s nižšími příjmy nebo ruské menšiny. Všechny ostatní parlamentní strany dokázaly dojít ke vzájemnému konsenzu a e-volby v Estonsku podpořit. Jistou roli pravděpodobně hrál i správný předpoklad, že strana by ve volbách mohla získat více hlasů právě díky tomuto způsobu hlasování.

Tabulka č. 8: Výsledky hlasování ze zahraničí ve volbách do PS v letech 2006–2013

Rok	Celkový počet platných hlasů	Zisk jednotlivých stran v % (pořadí na základě hlasů ze zahraničí)						
		TOP 09	SZ	ODS	KDU-ČSL	ANO	ČSSD	KSČM
2006	6 702	X	15,70 (3.)	50,18 (1.)	10,13 (4.)	X	15,76 (2.)	2,12 (6.)
2010	8 172	39,6 (1.)	10,52 (3.)	27,36 (2.)	3,95 (6.)	X	6,14 (4.)	1,96 (8.)
2013	10 529	36,56 (1.)	14,14 (2.)	10,46 (3.)	9,95 (4.)	9,55 (5.)	6,91 (6.)	1,84 (8.)

Zdroj: Volby.cz 2016, zpracování autor

Jistou paralelu s Estonskem je možné zaznamenat také na české politické scéně. Nedá se říci, že by se daná strana proti e-volbám jasně vymezila. Určité rozdíly v názoru na

¹⁶ Viz graf č. 2: Srovnání celkového procentního zisku v parlamentních volbách 2007 s procentním ziskem v e-volbách

¹⁷ Viz graf č. 2, 3 a 4: Srovnání celkového procentního zisku v parlamentních volbách 2007, 2011 a 2015 s procentním ziskem v e-volbách

hlasování přes internet ale lze u jednotlivých stran pozorovat. Pro zavedení e-voleb v ČR se v minulosti vyslovily např. TOP 09, ODS, KDU-ČSL nebo SZ. Naopak zdrženlivější postoj šlo pozorovat u ANO, ČSSD nebo KSČM (Mrklas 2014: 185–186).

Předchozí tabulka znázorňuje, že postoj českých politických stran k zavedení e-voleb v ČR vesměs kopíruje míru podpory pro jednotlivé strany od voličů ze zahraničí. To znamená, že čím více hlasů získávají jednotlivé strany od zahraničních voličů, tím vstřícnější je jejich postoj k hlasování přes internet. Jasným důkazem toho jsou TOP 09 nebo ODS, které dlouhodobě oslovují nejvíce voličů žijících v zahraničí. Jedná se o pravicové strany oslovující mladší, vzdělanější voliče z větších měst a vyššími příjmy. Jde tedy o podobný elektorát, kterým disponuje např. Estonská reformní strana, která v estonských e-volbách získává suverénně nejvíce hlasů nebo Vlastenecká unie a Res Publica.

Na druhé straně se nachází levicová ČSSD nebo KSČM, která tradičně oslovuje spíše starší voliče z venkova a výrazné podpoře ze zahraničí se nemůže těšit. Obzvláště KSČM je z tohoto pohledu možné přirovnat k Estonské straně středu, která taktéž oslovuje velmi specifickou část obyvatel, u které není předpoklad pro výraznou podporu hlasování přes internet. Jistou výjimkou v tomto ohledu mohou být subjekty KDU-ČSL nebo ANO, které se v podpoře ze zahraničí pohybují zhruba uprostřed a jejich postoj tak bude ovlivněn pravděpodobně jinými faktory.

Tento úhel pohledu může být jedním z vysvětlujících důvodů, proč se návrh poslance Ivana Gabala v současnosti nedokázal posunout do reálnějších obrysů a dosud zůstává pouze na papíře. Pan Gabal je poslanec zvolený za KDU-ČSL, která je v současnosti v koalici s hnutím ANO a ČSSD. Ačkoli jsou lidovci internetovému hlasování za určitých podmínek nakloněni, v koalici jsou s politickými subjekty, které nepatří k hlavním podporovatelům zavedení e-voleb v ČR. Ať už jde o poněkud zdrženlivou ČSSD, která navíc ovládá ministerstvo vnitra, které má případné e-volby ve své gesci, nebo hnutí ANO, které aktuálně upřednostňuje jiné záležitosti, než je hlasování přes internet.

4.3 Důvěra veřejnosti

„Jako stěžejní pro úspěšnou realizaci projektu elektronického hlasování považuje Estonsko stejně jako řada dalších zemí důvěru voličů v tento způsob hlasování.“ (Studie MVČR 2012: 6) Je velmi důležité, že Češi nejsou k hlasování prostřednictvím internetu již předem výrazně skeptičtí. Pokud by tomu tak bylo, zavádění systému e-voleb v ČR by nemělo v podstatě žádný smysl. Jak ale ukázala data z výzkumu STEM, tak nelze

pozorovat ani bezmeznou důvěru pro elektronický typ hlasování. Mínění české veřejnosti lze označit za velmi rozvážné až opatrné, což se dá na druhou stranu považovat za relativní úspěch, na kterém se dá stavět. Podle mého názoru by veřejné mínění v ČR mohlo být po zkušenostech s kontroverzními elektronickými projekty státní správy (Opencard, registr vozidel nebo sKarty) daleko skeptičtější. Důvěra občanů je zkrátka v případě zavádění elektronického hlasování zkrátka obzvlášť důležitá a jedná se o pohyb na tenkém ledu. Jakmile bude důvěra veřejnosti jednou zásadně narušena, těžko ji bude kdokoli vracet zpět na původní hodnoty a projekt internetového hlasování by mohl skončit minimálně jako další kontroverzní projekt státní správy.

V porovnání pohledu české veřejnosti na internetové hlasování a skutečných výsledků estonských e-voleb lze najít jisté paralely. Typický estonský e-volič se v prvních letech internetového hlasování profiloval jako technicky zdatný, z mladší generace, bohatší vrstvy s vyšším stupněm vzdělání žijící převážně ve větších městech. Pohled české veřejnosti se do určité míry v tomto ohledu estonské zkušenosti podobá. Nejvstřícnější pohled mají k elektronickému hlasování zejména mladší generace do 44 let, skupiny s vyšším stupněm dosaženého vzdělání a obyvatelé s dobrým materiálním zajištěním žijící především v Praze. V obou případech také nelze zaznamenat rozdíl ve vnímání elektronických voleb mezi muži a ženami. To znamená, že žádná ze skupin nemá na volbu přes internet výrazně odlišný názor.

Zde je nutné připomenout, že návrh zákona o distančním způsobu hlasování počítá s okruhem voličů, který by hlasoval pouze ze zahraničí. Je otázkou, do jaké míry je pro tento návrh důležitá důvěra všech obyvatel ČR. Osobně se domnívám, že stěžejní je vstřícnost od voličů, kterých se elektronický způsob hlasování bezprostředně týká. Na druhou stranu tvůrci nevyklučují pozdější rozšíření alternativního způsobu volby na celou ČR. V tom případě je nutné budovat důvěru v zaváděný systém od samého počátku u všech obyvatel.

V průběhu deseti let se struktura estonských e-voličů o poznání změnila. Do procesu e-voleb se začala zapojovat zejména nejstarší skupina voličů nad 55 let. Podle Kristjana Vassila se e-volby rozšířily i na venkov a v dnešní době nejsou doménou pouze velkých měst (e-Estonia.com 2016a). Estonské empirie dokazují, že v tomto ohledu Estonci berou na vědomí rizika, která s sebou e-volby nesou a snaží se je řešit. Můžeme se pouze domnívat, jak by se k podobným rozdílům v mínění české veřejnosti zachovali správci systému elektronického hlasování a snažili se zvýšit důvěru u dané části obyvatel.

4.4 Rizika

Tvůrci návrhu zákona v důvodové zprávě blíže rozebírají společná rizika pro korespondenční i elektronickou část. Jedná se o možnost dvojí volby, zastoupení voliče, manipulace voliče a vyzrazení volby. Autoři tak vidí rizika zejména v ohrožení ústavních principů voleb (Důvodová zpráva 2016: 4–5). Ivan Gabal se snaží klást důraz na pozitivní vnímání jeho návrhu. Je přesvědčen, že voliči nesmí být předem podezírání z podvodů a celý systém musí být vystavěn na vzájemné důvěře. Zároveň apeluje na inspiraci zejména zeměmi, ve kterých elektronické hlasování úspěšně funguje (Český rozhlas Plus 2014). Je otázkou, do jaké míry se autoři snaží výše uvedeným rizikům skutečně předcházet. Stejně tak je důležité si říci, jestli je vzájemná důvěra a nepodezřívání voličů dostatečným prvkem pro eliminaci rizik, které s sebou elektronické hlasování nepochybně nese.

Obecnou nevýhodou elektronického hlasování jsou zvýšená „bezpečnostní rizika (nejen z hlediska provozu systému a sítí, ale např. i možnost obchodování s osobními přístupovými kódy pro elektronické hlasování).“ (Studie MVČR 2012: 2) Návrh počítá s navázáním elektronického hlasování na systém datových schránek. To ve skutečnosti znamená, že pomocí jedné přístupových údajů bude mít občan přístup nejen ke klasickým službám datových schránek ale také k volební aplikaci. Ivan Gabal se domnívá, že navázání systému elektronického hlasování na datové schránky bude fungovat jako opatření, které bude demotivovat voliče od prodeje těchto údajů. Domnívám se, že při nedobrovolném vniknutí do datové schránky se potenciální útočník zmocní daleko větších pravomocí než v případě oddělení volební aplikace od stávajícího systému. Z toho vyplývá, že toto navázání systému hlasování na ostatní služby je minimálně dvousečné a je podle mne obtížné ho považovat za opatření proti kupčení s hlasy.

Tvůrci návrhu zákona ve SWOT analýze elektronické části¹⁸ distančního hlasování poněkud vágně považují za hrozbu legitimitu voleb v případě nabourání systému hlasování. Podle mého názoru je zvláštní, že autoři v dostupných materiálech nereflktují možnost změny hlasu bez vědomí voliče, na které v estonském případě upozorňují nezávislí odborníci z University of Michigan a Open Rights Group.¹⁹ Podobný závěr je uveden také ve studii proveditelnosti o zavedení elektronických voleb v ČR z roku 2012, ze které autoři návrhu zákona čerpali, kde se píše: „Počítačové odborníci již v mnoha

¹⁸ Viz tabulka č. 6: SWOT analýza elektronického způsobu hlasování dle autorů návrhu

¹⁹ Viz podkapitola 1.7.2 Studie University of Michigan a Open Rights Group

případech dokázali, že elektronická hlasovací zařízení, a to jak v případě nevzdáleného, tak vzdáleného elektronického hlasování, lze snadno manipulovat a měnit výsledky voleb.“ (Studie MVČR 2012: 7) Je tedy s podivem, že reálný problém s manipulací jednotlivých hlasů bez vědomí voliče se neodráží minimálně v kolonce hrozeb dané SWOT analýzy. Problém je, že nikdo nedokáže se 100% jistotou zajistit, že zařízení, ze kterého přichází voličův hlas, nebylo infikováno malwarem, který dokázal bez vědomí voliče jeho hlas změnit.

V důvodové zprávě se uvádí, že hlas může být vyrazen pouze na voličově straně, protože od něho probíhá veškerá komunikace v zašifrované podobě a k jejímu dešifrování dochází až po uzavření volebních místností (Důvodová zpráva 2016: 5). Pokud pomineme rizika pochybení volebních úředníků, která se ukázala v Estonsku, teoreticky není na tomto výroku nic špatného. S ohledem na předchozí odstavec se ale jedná o poněkud úsměvnou záležitost. Stát teoreticky dokáže oddělit hlasy od identit voličů a zajistit tím anonymitu hlasování. Otázkou ale zůstává, jestli se bude skutečně jednat o reálné hlasy voličů nebo půjde o jejich změněné verze.

Volební pozorovatelská mise OBSE v roce 2015 v Estonsku ocenila zavedení možnosti ověření odevzdaného hlasu a doporučila její další rozvoj. V návrhu zákona se o metodě ověření hlasu voliče nepíše v korespondenční části ani elektronické.

Ve srovnání s Estonskem je ČR pozadu nejen v přístupu obyvatel k internetu²⁰, ale hlavně v eGovernmentu obecně. Za jednu ze slabých stránek elektronického hlasování autoři uvádějí vysoké procento počítačové negramotnosti. V této souvislosti je reálná hrozba tzv. digitální propasti. Ačkoli jsou na tom Estonci v přístupu k internetu v porovnání s Čechy lépe, uvědomují si hrozbu digitální propasti natolik, že poskytují starším občanům podporu ve formě kurzů na zvýšení počítačové gramotnosti. O ničem podobném se v mnou dostupných materiálech týkajících se návrhu elektronického hlasování nelze dočíst. Opět se tak vyskytuje jistý paradox, kdy tvůrci návrhu poukazují na jisté hrozby či rizika, ale následně nespecifikují jejich řešení. Na druhou stranu je nutné připomenout, že návrh počítá s elektronickými volbami pouze pro voliče ze zahraničí. Je pravděpodobné, že mimo území ČR se budou nacházet spíše mladší lidé schopní pracovat s moderními technologiemi a kurzy pro zvýšení počítačové gramotnosti tak nebudou nutně vyžadovat.

²⁰ Viz graf č. 9: Vývoj přístupu k internetu v letech 2005–2015

Závěr

Cílem této bakalářské diplomové práce bylo analyzovat návrh zákona o distančním způsobu hlasování ve volbách poslance Ivana Gabala na základě poznatků získaných z provozu estonského systému e-voleb. Důraz byl kladen především na vzájemnou komparaci prvních dvou kapitol.

V úvodu jsem vytyčil tři výzkumné otázky, na které jsem se snažil v průběhu práce nalézt odpovědi. První otázka zněla: „*Podobá se elektronická část návrhu zákona o distančním způsobu hlasování estonskému systému e-voleb?*“ Týkala se čisté podobnosti mezi oběma systémy. Odpověď na ni jsem hledal pomocí komparačních kritérií – systém, voliči, možnost opakovaného hlasování, možnost nahradit internetovou volbu tradičním způsobem a druhem voleb. Ve všech zvolených kritériích se oba srovnávané modely liší.

Zkrátka lze konstatovat, že estonský systém e-voleb je spuštěn na samostatné platformě, je určen pro všechny oprávněné voliče žijící na území Estonska i mimo něj, je možné opakovaně změnit odevzdaný e-hlas, elektronickou volbu lze nahradit tradičním způsobem hlasování a je možné hlasovat ve všech druzích voleb. Naproti tomu v elektronické části návrhu Ivana Gabala se nepočítá s vytvářením samostatného systému e-voleb, ale s navázáním na systém datových schránek. Právo hlasovat v e-volbách mají mít pouze voliči žijící v zahraničí a nikoli všichni oprávnění voliči žijící na území ČR. Odevzdat elektronický hlas je v tomto případě možné pouze jednou a nelze tuto volbu nahradit tradičním způsobem hlasování ve volební místnosti. Návrh nepočítá s možností hlasovat do komunálních a krajských voleb a připouští problémy v dvoukolových volbách (senátní a prezidentské). To znamená, že nepočítá s hlasováním ve všech typech voleb tak, jak je tomu v Estonsku.

Elektronická část návrhu zákona o distančním způsobu hlasování je z pohledu komparace těchto kritérií téměř shodná s neúspěšným modelem nizozemského elektronického hlasování. V Nizozemsku fungoval elektronický systém výhradně pro voliče žijících v zahraničí, nebylo možné změnit elektronicky odevzdaný hlas ani ho nahradit klasickou volbou a bylo umožněno hlasovat pouze v parlamentních a evropských volbách (Brunclík 2015: 12). Navzdory této podobnosti je nutné uvést, že nizozemský model nebyl ukončen právě kvůli tomuto nastavení klíčových parametrů.

Oba systémy se k sobě přibližují zejména svým vnitřním fungováním. Lze konstatovat, že elektronická část návrhu o distančním způsobu hlasování ve volbách se estonskému systému e-voleb nejvíce podobá ve shodném virtuálním systému obálek, který oba systémy

využívají. Snaží se tímto způsobem co nejvíce přiblížit korespondenčnímu hlasování. Na druhou stranu jsem představil pět jiných kritérií, ve kterých jsou oba systémy zcela odlišné. Dle mého názoru se oba systémy podobají ve vnitřním fungování, avšak existují zásadní faktory, kterými se od sebe výrazně liší.

Druhá výzkumná otázka byla položena na základě předchozího předpokladu, že klíčovými faktory pro zavedení elektronického hlasování jsou politická vůle a důvěra obyvatelstva. Její znění proto bylo následující: „*Jsou estonské klíčové faktory pro zavedení elektronického hlasování přenositelné pro návrh na zavedení distančního hlasování v ČR?*“ Domnívám se, že dva zmíněné předpoklady je možné považovat za zásadní klíčové faktory i pro zavedení e-voleb v ČR. Z hlediska politické vůle jsem se snažil naznačit, že může existovat vzájemný vztah mezi podporou alternativních způsobů hlasování ze strany českých politických stran a jejich volebním ziskem ze zahraničí. Mám za to, že větší vůle pro zavedení alternativního způsobu hlasování může nastat v případě přítomnosti politických stran ve vládě, které získávají větší počet hlasů ze zahraničí a zároveň mají k těmto způsobům odevzdávání hlasu spíše pozitivní postoj. Jsem přesvědčen, že za klíčový faktor je možné považovat také důvěru obyvatelstva, kterou není radno podceňovat. Je velmi důležité, že česká společnost není k zavedení distančního způsobu hlasování již předem výrazně skeptická. Na druhou stranu si myslím, že je nutné tuto důvěru udržovat a pracovat na místech, kde se nachází problémy.

Třetí otázka zněla: „*Snaží se autoři návrhu předcházet či vyvarovat se rizikům, která jsou známá z estonského systému e-voleb?*“ Domnívám se, že elektronická část návrhu distančního způsobu hlasování nedostatečně eliminuje možná rizika. Návrh je prezentován především na pozitivních základech a důvěře voličů. Snaží se být založen na nepodezřívání a případné problémy chtějí autoři řešit až ex post. Svědčí o tom např. až následná sankce v případě zjištění porušení přímé volby oprávněného voliče. Návrh ale ve skutečnosti nepředchází tomu, aby k této skutečnosti vůbec nedošlo. Navíc Ivan Gabal vychází z utkvělé představy, že v Estonsku ani Švýcarsku se žádné porušení ústavních principů nepotvrdilo ani nehlásilo. Osobně se domnívám, že to automaticky neznamená, že k tomuto porušování ve skutečnosti nedochází. V tomto kontextu tedy nepovažuji za vhodné dodatečné zřizování anonymní linky pro řešení případných problémů. Opět se jedná až o následné řešení potenciálních problémů a nikoli o snahu jim předcházet. Jako další důkaz lze považovat nereflektování otázky infikovaných zařízení voličů, která eventuálně dokáží změnit elektronický odevzdaný hlas, aniž by to volič dokázal postřehnout. Návrh elektronického hlasování se přímo nevěnuje ani hrozbě kybernetického

útoku na úrovni národních států. Na oba posledně zmíněné problémy upozorňují především nezávislí odborníci z University of Michigan a Open Rights Group.

Elektronické hlasování je obecně velmi citlivou záležitostí, která může mít při špatném způsobu zavedení nedozírné následky. Z dostupných materiálů mám pocit, že návrh Ivana Gabala je podáván v dobrém úmyslu, nicméně je poněkud zmatený a nepřesný.

Návrh se zabývá distančním způsobem hlasování a dělí se na korespondenční a elektronickou část. Domnívám se, že tvůrci se měli rozhodnout pro jednu z variant, kterou budou plně prosazovat. Autoři se snaží navrhnout několik způsobů řešení, ale ve výsledku mám pocit, že není dokonale promyšleno ani jedno.

Navenek se návrh prezentuje pouze jako hlasování pro voliče žijící v zahraničí. Na druhou stranu uvažuje, že v případě úspěchu by se systém mohl rozšířit na celou ČR. Opět si myslím, že by se autoři zákona měli výhradně zaměřit na jednu variantu, které se budou naplno věnovat. Rozhodně by to pomohlo přehlednosti samotného návrhu.

V dotazníkovém šetření Ministerstva vnitra se často píše o cílových stavech, které jsou ale v dnešní době podle mého názoru naprosto bezpředmětné. Mám tím na mysli myšlenky, které říkají, že elektronické volby budou pro všechny voliče ve všech typech voleb a nahradí tak klasické hlasování, což bude mít za následek snížení nákladů. Domnívám se, že se jedná o uvádění zbytečných informací, které s podstatou návrhu (distanční hlasování pro voliče ze zahraničí) naprosto nesouvisí. Zavedení onoho cílového stavu není pro ČR reálné v horizontu několika desetiletí.

Dovolil jsem si vytyčit tři zásadní věcné problémy návrhu distančního způsobu hlasování. Prvním z nich je *hlasování pouze ze zahraničí*. Není pochyb o tom, že stát by měl voličům usnadňovat cestu k volbám. Stejným způsobem patrně nemůže být veden spor o tom, že osoby žijící v zahraničí jsou ve volbách znevýhodněni. Na druhou stranu si myslím, že návrh zákona o distančním hlasování by měl mít ambici na vytvoření systému alternativního způsobu odevzdání hlasu pro všechny voliče a nikoli pouze pro určitou část obyvatelstva. Navíc pro takovou skupinu, o které nikdo nedokáže říci, jak je ve skutečnosti velká. Tvůrci návrhu v důvodové zprávě uvádí, že současný stav je nerovný a diskriminační. Osobně se domnívám, že tento nesporný problém řeší návrhem další nerovnosti – přidáním nového způsobu volby voličům žijícím mimo území ČR. Z Estonska víme, že byl u tamního Nejvyššího soudu neúspěšně napadnut princip rovnosti hlasů. Na základě této zkušenosti se domnívám, že by návrh Ivana Gabala mohl být zkoumán pro porušení ústavního principu všeobecnosti volebního práva, ze kterého by byla vyřazena skupina obyvatel žijících na území ČR.

Za druhý a třetí zásadní problém návrhu považuji *nemožnost opakovaného odevzdání hlasu a nahrazení elektronického hlasování klasickou volbou*. Autoři se snaží co nejvíce se přiblížit korespondenčnímu hlasování. Podle mého názoru jdou možná až příliš daleko a ve výsledku je to kontraproduktivní. V Estonsku se e-volby sice také snaží přiblížit klasickému nebo korespondenčnímu hlasování, ale do míry kdy je to výhodné a neohrožuje to samotné ústavní principy hlasování. To znamená, že je umožněno libovolněkrát změnit elektronický hlas a navíc ho nahradit tradičním způsobem odevzdání hlasu ve volební místnosti, což považuji za naprosto zásadní prvek.

E-volby skutečně nejsou jako internetové bankovníctví, a proto si myslím, že ČR by si při úvahách o e-volbách měla uvědomit a vytyčit relevantní důvody pro jejich zavedení. Domnívám se, že je důležité se zamyslet nad tím, jestli má cenu vystavovat se značným rizikům, která jsem v práci nastínil. Ať už se jedná o důvody jako je rychlost sčítání hlasů, domnělé zvýšení volební účasti, které se neprokázalo nebo proto, že si to žádá realita 21. století, jak uvádí Ivan Gabal (Český rozhlas Plus 2014). Samozřejmě, že by se měly hledat cesty pro posílení demokracie, volební účasti nebo samotného přístupu k volbám. Otázkou je, jestli právě e-volby jsou tou správnou cestou, která vyřeší tyto problémy, a nepřinese žádné další. Stejně tak je třeba uvažovat i o jiných potenciálních řešeních těchto problémů. Mám tím na mysli např. „zastaralé“ korespondenční hlasování nebo snížení věkové hranice pro odevzdání hlasu ve volbách apod. Nejen e-volby, ale také tyto i jiné potenciální prvky řešící problémy současného systému, by si v budoucnu jistě zasloužily další a podrobnější zkoumání.

Domnívám se, že pokud se bude chtít ČR vydat úspěšnou cestou e-voleb, tak bude nezbytné, aby na tomto rozhodnutí panovala široká politická shoda. Myslím si, že takto citlivá věc musí být velmi důkladně promyšlená a nesmí se stát obětí politických her. Samozřejmě je nutné zmínit, že se nejedná pouze o politickou vůli. Je jasné, že nemalý podíl na úspěšném zavedení e-voleb v ČR budou mít i počítačová odborníci a skuteční vývojáři onoho systému. Z toho důvodu si myslím, že je potřeba dlouhodobě podporovat vývoj eGovernmentu v ČR, ve kterém je co zlepšovat, a informačních technologií obecně. Zkrátka je nezbytné uvědomit si možné důsledky e-voleb, které mohou nastat při jejich neúspěšné implementaci. Za vůbec nejmenší riziko lze považovat fakt, že myšlenka e-voleb by při narušení důvěry veřejnosti mohla být uzavřena na několik desítek let dopředu.

LITERATURA

„Advance Voting“ VVK, (online). Dostupné z: <<http://www.vvk.ee/voting-methods-in-estonia/voting-in-advance/>> (24. 2. 2016b)

„Advance Voting in Voting District of Residence“ VVK, (online). Dostupné z: <<http://www.vvk.ee/voting-methods-in-estonia/voting-in-advance/advance-voting-in/>> (24. 2. 2016c)

„Advance Voting Outside the polling place, at your location“ VVK, (online). Dostupné z: <<http://www.vvk.ee/voting-methods-in-estonia/voting-in-advance/voting-during-the-advance-polling-outside-of-the-polling-place-at-your-location/>> (24. 2. 2016e)

Ait, Jaanika. 2015. „Internet use among people aged 65–74“ Pp. 94–99 in 3. Quarterly Bulletin. *Statistics Estonia*. Dostupné z: <http://www.stat.ee/publication-download-pdf?publication_id=39429> (23. 2. 2016)

Antoš, Marek. 2008. „Hlasování po internetu: Estonsko.“ Pp. 431–439 in Vilém Knoll, Martina Karhanová (eds.). *Naděje právní vědy. Býkov 2007*. Plzeň: Aleš Čeněk.

Antoš, Marek. 2013. „Internetové hlasování a jeho kolize s ústavními principy volebního práva“ *Ministerstvo vnitra ČR*, 140–154. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/soubor/spravni-pravo-3-13web-antos-pdf.aspx>> (23. 2. 2016)

Antoš, Marek, Miloš Brunclík, Matěj Trávníček. 2014. „Definice internetových voleb, jejich historie, výhody a rizika.“ Pp. 22–44 in Miloš Brunclík, Miroslav Novák a kol. *Internetové volby: budoucnost, nebo slepá ulička demokracie?*. Praha: SLON.

Bochsler, Daniel. 2010. „Can Internet voting increase political participation? Remote electronic voting and turnout in the Estonian 2007 parliamentary elections“ Příspěvek připravený na konferenci *Internet and Voting*. Fiesole, 3. – 4. 6. 2010. Dostupné z: <<http://www.eui.eu/Projects/EuDO-PublicOpinion/Documents/bochsler-voteeui2010.pdf>> (9. 2. 2016)

Brunclík, Miloš. 2015. *Distanční volby ve světě*, 5. 3. 2015 (online; Ppt). Dostupné z: <<http://www.gabal.cz/userfiles/File/Dokumenty/Prezentace/150305/Seminar20150305-MB.ppt>> (5. 4. 2016)

Cieslar, Jiří Š. 2014. „Deset let projektu internetových voleb v Estonsku.“ Pp. 45–60 in Miloš Brunclík, Miroslav Novák a kol. *Internetové volby: budoucnost, nebo slepá ulička demokracie?*. Praha: SLON.

„Co je QR kód a jak na něj?“ *Qikni.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.qikni.cz/qr-kod/>> (3. 2. 2016)

„Dotazníkové šetření Ministerstva vnitra k návrhu elektronického hlasování včetně odpovědí ze strany autorů“ *Dotazník – elektronické hlasování*. (19. 3. 2016)

„Dotazníkové šetření Ministerstva vnitra k návrhu korespondenčního hlasování včetně odpovědí ze strany autorů“ *Dotazník – korespondenční hlasování*. (19. 3. 2016).

Durumeric, Zakir, Travis Finkenauer, J. Alex Halderman, Harri Hursti, Margaret MacAlpine, Drew Springall. 2004. *Security Analysis of the Estonian Internet Voting System*. Tallinn: University of Michigan, Open Rights Group.

„Důvodová zpráva k návrhu zákona o distančním způsobu hlasování ve volbách a změně některých souvisejících zákonů“ *Důvodová zpráva*. (18. 3. 2016).

„Eestlaste lemmikpartei on Reformierakond, mitte-eestlastel Keskerakond“ *ERR.ee*, 23. 9. 2012 (online). Dostupné z: <<http://uudised.err.ee/v/eesti/6a81c352-372c-4360-a226-e2d400d48bbd>> (24. 2. 2016)

„Elections and Internet voting“ *Valimised.ee*, (online). Dostupné z: <<https://www.valimised.ee/eng/juhis>> (2. 2. 2016a)

„Estonsko povedou reformisté, proruští centristé u voleb propadli“ *ČT24*, 1. 3. 2015 (online). Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1507680-estonsko-povedou-reformiste-prorusti-centriste-u-voleb-propadli>> (3. 4. 2016)

„Executive summary“ *Independent Report on E-voting in Estonia*, (online). Dostupné z: <<https://estoniaevoting.org/findings/summary/>> (23. 2. 2016a)

„Hääletamis- ja valimistulemus hetkeseisuga“ VVK, (online). Dostupné z: <<http://rk2015.vvk.ee/voting-results.html/>> (12. 3. 2016h)

Heiberg, Sven, Arnis Parsovs, Jan Willemson. 2015. *Log Analysis of Estonian Internet Voting 2013–2015*, (online). Dostupné z: <<https://eprint.iacr.org/2015/1211.pdf>> (14. 2. 2016a)

Heiberg, Sven, Arnis Parsovs, Jan Willemson. 2015. *Log Analysis of Estonian Internet Voting 2013–2015*, (prezentace; Pdf). Dostupné z: <http://kodu.ut.ee/~arnis/slides_logmon.pdf> (14. 2. 2016b)

Houdek, Přemysl. 2014. „Podpora Rusů v zahraničí? Přirozená morální povinnost Moskvy“ *Česká pozice*, 8. 4. 2014 (online). Dostupné z: <http://ceskapozice.lidovky.cz/podpora-rusu-v-zahranici-prirozena-moralni-povinnost-moskvy-pux-/tema.aspx?c=A140327_231011_pozice_139561> (3. 4. 2016)

„Households with broadband access“ *Eurostat*, (online). Dostupné z: <<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tin00089&tableSelection=1&plugin=0>> (19. 2. 2016)

Hrdličková, Blanka. 2008. „Estonsko: Internetová demokracie.“ Pp. 89–112 in Ladislav Cabada a kol. *Nové demokracie střední a východní Evropy: komparace politických systémů*. Praha: Oeconomica.

Hruška, Blahoslav. 2015. „Češi v zahraničí? Nikdo přesně neví, kolik jich je“ *Česká pozice*, 18. 12. 2015 (online). Dostupné z: <http://ceskapozice.lidovky.cz/cesi-v-zahranici-nikdo-presne-nevi-kolik-jich-je-fr8-/tema.aspx?c=A151218_101611_pozice-tema_houd> (3. 4. 2016)

„Ideový návrh“ *Gabal.cz*, (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.gabal.cz/userfiles/File/Dokumenty/Handout.002.pdf>> (18. 3. 2016a)

„Instructions for checking your vote“ *Valimised.ee*, (online). Dostupné z: <<https://www.valimised.ee/eng/nuti-juhend>> (3. 2. 2016b)

„Internet Voting Goes Viral“ *e-Estonia.com*, (online). Dostupné z: <<https://e-estonia.com/internet-voting-goes-viral/>> (10. 2. 2016a)

„Internet Voting in Estonia“ VVK, (online). Dostupné z: <<http://www.vvk.ee/voting-methods-in-estonia/engindex/>> (2. 2. 2016h)

„Introductory video about Mobiil-ID“ *ID.ee*, (video). Dostupné z: <<http://id.ee/index.php?id=36882>> (1. 2. 2016a)

Klimánek, Oldřich. 2007. „Estonsko: Rusko stojí za internetovými útoky na naše servery“ *Technet.cz*, 18. 5. 2007 (online). Dostupné z: <http://technet.idnes.cz/estonsko-rusko-stoji-za-internetovymi-utoky-na-nase-servery-pud/sw_internet.aspx?c=A070518_073723_sw_internet_vse> (23. 2. 2016)

Koitmäe, Arne. 2016. *E-voting results 2015 by party*. 26. 2. 2016 (e-mail). (29. 3. 2016)

Kostadinova, Tatiana. 2003. „Voter turnout dynamics in post-Communist Europe“ *European Journal of Political Research* 42 (6), 741–759. Dostupné z: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1475-6765.00102/abstract>> (4. 2. 2016)

Martens, Tarvi. 2011. *Internet Voting in Estonia*, (online). Dostupné z: <http://vvk.ee/public/EH_Overiview_03-11.pdf> (5. 2. 2016)

Ministerstvo vnitra ČR. 2009. „Základní definice, vztahující se k tématu kybernetické bezpečnosti“ *MVČR*, (online). Dostupné z: <www.mvcr.cz/soubor/cyber-vyzkum-studie-pojmy-pdf.aspx> (23. 2. 2016)

Ministerstvo vnitra ČR. 2012. „Informace o elektronickém způsobu hlasování“ Studie proveditelnosti Ministerstva vnitra o zavedení elektronické volby v ČR. *Studie MVČR*, Červenec 2012 (Pdf). (3. 4. 2016)

„Mobile-ID“ *e-Estonia.com*, (online). Dostupné z:

<<https://e-estonia.com/component/mobile-id/>> (1. 2. 2016b)

Mrklas, Ladislav. 2014. „Internetové volby v programech a postojích politických stran.“

Pp. 181–193 in Miloš Brunclík, Miroslav Novák a kol. *Internetové volby: budoucnost, nebo slepá ulička demokracie?*. Praha: SLON.

„Největší kyberútok na světě odhalen. Trval pět let“ *Aktualne.cz*, 3. 8. 2011 (online).

Dostupné z: <<http://zpravy.aktualne.cz/zahranici/nejvetsi-kyberutok-na-svete-odhalen-trval-pet-let/r~i:article:709468/>> (23. 2. 2016)

Office for Democratic Institutions and Human Rights. 2015. „Estonia Parliamentary Elections“ OSCE/ODIHR Election Expert Team Final Report. *OBSE*, 26 May 2015 (online; Pdf). Dostupné z:

<<http://www.osce.org/odihr/elections/estonia/160131?download=true>> (23. 2. 2016)

„Otevřená data pro volební výsledky – Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR 2006–2013“ *Volby.cz*, (online). Dostupné z: <<http://volby.cz/opendata/opendata.htm>> (29. 3. 2016)

Pavec, Jan. 2012. „Za kyberútoky na íránské centrifugy stály USA, zjistil redaktor New York Times“ *iHNed.cz*, 2. 6. 2012 (online). Dostupné z: <<http://zahranicni.ihned.cz/amerika-usa/c1-56019570-za-kyberutoky-na-iranske-centrifugy-staly-usa-zjistil-redaktor-new-york-times>> (23. 2. 2016)

„Photos“ *Independent Report on E-voting in Estonia*, (online). Dostupné z: <<https://estoniaevoting.org/findings/summary/>> (23. 2. 2016b)

Poláček, Jaroslav. 2014. „Lidovecký návrh pohřbí volby na internetu“ *Echo24.cz*, 2. 12. 2014 (online). Dostupné z: <<http://echo24.cz/a/wCC82/lidovecky-navrh-pohrbi-volby-na-internetu>> (5. 4. 2016)

„Prezentace návrhu zákona pro novináře“ *Gabal.cz*, (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.gabal.cz/userfiles/File/Dokumenty/PrezentaceREV.pdf>> (18. 3. 2016b)

„Pro a proti - Bude Česko volit své zastupitele přes internet?“ *Český rozhlas Plus*, 8. 12. 2014 (audio). Dostupné z: <<http://prehraovac.rozhlas.cz/audio/3268317>> (25. 3. 2016)

Rada Evropy. 2004. „Doporučení Výboru ministrů členským státům o právních, operačních a technických standardech elektronického hlasování“ *Výbor ministrů Rady Evropy*, 30. 9. 2004 (online; Pdf). Dostupné z: <www.mvcr.cz/soubor/spravni-pravo-78-09web-gronwaldtova-pdf.aspx> (20. 2. 2016)

„Renewal of ID-card certificates“ *ID.ee*, (online). Dostupné z: <<http://www.id.ee/?id=34416>> (2. 2. 2016b)

Reterová, Sylvie. 2008. *Alternativní způsoby hlasování: od tradičních metod k on-line volbám*. Olomouc: Periplum.

Ryza, Tomáš. 2016. *Odpověď na položený dotaz v e-mailové korespondenci*. 2. 4. 2016 (e-mail). (5. 4. 2016)

Sál, Karel. 2015. „Remote Internet Voting and Increase of Voter Turnout: Happy Coincidence or Fact? The Case of Estonia“ *Masaryk University Journal of Law and Technology* 9 (2), 15–32. Dostupné z: <http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/mujlt9&div=17&g_sent=1&collection=journals> (4. 2. 2016)

„Security Analysis of the Estonian E-Voting System“ *YouTube*, 11. 5. 2014 (video). Dostupné z: <<https://www.youtube.com/watch?v=iit5WdLYwns>> (23. 2. 2016)

„Statistics“ *ID.ee*, (online). Dostupné z: <<http://www.id.ee/?lang=en>> (2. 2. 2016c)

„Statistics about Internet Voting in Estonia“ *VVK*, (online). Dostupné z: <<http://www.vvk.ee/voting-methods-in-estonia/engindex/statistics/>> (11. 2. 2016a)

STEM. 2015. „Distanční volby a česká veřejnost“ *Prezentace pro PSP. STEM – prezentace*, 5. 3. 2015 (online; Ppt). Dostupné z:

<<http://www.gabal.cz/userfiles/File/Dokumenty/Prezentace/150305/Seminar20150305-STEM.ppt>> (20. 3. 2016)

STEM. 2015. „Průzkum k distančním volbám“ Zpráva z výzkumu STEM pro KDU-ČSL. *STEM – zpráva*, 29. 1. 2015 (online; Pdf). (20. 3. 2016)

„The population of Estonia decreased last year“ *Statistics Estonia*, (online). Dostupné z: <<http://www.stat.ee/277478>> (2. 2. 2016)

Vabariigi Valimiskomisjon. 2005. „E-voting pilot in Tallinn“ VVK, (online; Txt). Dostupné z: <<http://www.vvk.ee/public/dok/pilotdescription.txt>> (31. 1. 2016)

Vabariigi Valimiskomisjon. 2010. „Estonian I-Voting System: General Description“ VVK, (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.vvk.ee/public/dok/General_Description_E-Voting_2010.pdf> (1. 2. 2016)

Vabariigi Valimiskomisjon. 2015. „Internet voting in Estonia (information booklet)“ VVK, (online). Dostupné z: <http://issuu.com/vabariigi_valimiskomisjon/docs/internet_voting_in_estonia> (2. 2. 2016)

„Voting Abroad“ VVK, (online). Dostupné z: <<http://www.vvk.ee/voting-methods-in-estonia/voting-abroad/>> (24. 2. 2016f)

„Voting on board a ship“ VVK, (online). Dostupné z: <<http://www.vvk.ee/voting-methods-in-estonia/voting-on-ships/>> (24. 2. 2016g)

„Voting Outside the Voting District of Residence“ VVK, (online). Dostupné z: <<http://www.vvk.ee/voting-methods-in-estonia/voting-in-advance/voting-outside-the-pollig-station-of-residence/>> (24. 2. 2016d)

„Zákon o distanční volbě“ *Gabal.cz*, (online). Dostupné z: <<http://www.gabal.cz/cz/prace-snemovne/zakon-o-distancni-volbe/>> (18. 3. 2016c)

Seznam grafů

Graf č. 1: Vývoj volební účasti v Estonsku

Graf č. 2: Srovnání celkového procentního zisku v parlamentních volbách 2007 s procentním ziskem v e-volbách

Graf č. 3: Srovnání celkového procentního zisku v parlamentních volbách 2011 s procentním ziskem v e-volbách

Graf č. 4: Srovnání celkového procentního zisku v parlamentních volbách 2015 s procentním ziskem v e-volbách

Graf č. 5: Věk voličů v e-volbách

Graf č. 6: Účast v e-volbách v letech 2013–2015 z hlediska věku

Graf č. 7: Čas strávený v systému e-voleb v letech 2013–2015 z hlediska věku

Graf č. 8: E-voliči dle pohlaví v letech 2005–2015

Graf č. 9: Vývoj přístupu k internetu v letech 2005–2015

Graf č. 10: Procento obyvatel využívajících internet ve věku 16–74 v letech 2005–2014

Graf č. 11: Názor na usnadnění volby ze zahraničí

Graf č. 12: Očekáváte, že se budou poslanci v budoucnu volit také přes internet?

Graf č. 13: Podpořili byste změnu volebních pravidel na zavedení hlasování přes internet již pro příští sněmovní volby?

Graf č. 14: Typologie přijatelnosti internetového hlasování ve volbách do PS

Graf č. 15: Měla by být co nejdříve zahájena veřejná debata k možnosti hlasování přes internet ve sněmovních volbách?

Seznam schémat

Schéma č. 1: Srovnání korespondenční a elektronické volby

Schéma č. 2: Architektura systému internetového hlasování

Schéma č. 3: Pyramida korespondenčního hlasování

Schéma č. 4: Pyramida elektronického hlasování

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Harmonogram pro volby do Riigikogu 2015

Tabulka č. 2: Statistika estonských e-voleb

Tabulka č. 3: Vývoj volební účasti v Estonsku

Tabulka č. 4: Ohrožení základních hlasovacích práv při zavedení alternativní volby

Tabulka č. 5: SWOT analýza korespondenčního způsobu hlasování dle autorů návrhu

Tabulka č. 6: SWOT analýza elektronického způsobu hlasování dle autorů návrhu

Tabulka č. 7: Srovnání estonského modelu e-voleb a návrhu elektronické části pro ČR

Tabulka č. 8: Výsledky hlasování ze zahraničí ve volbách do PS v letech 2006–2013

Seznam zkratk

ANO – politické hnutí ANO 2011

ČR – Česká republika

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

ECP – The Estonian Centre Party – Estonská strana středu

EFP - The Estonian Free Party – Estonská svobodná strana

ERP – The Estonian Reform Party – Estonská reformní strana

EU – Evropská unie

EVC – Electronic Voting Committee – Výbor pro elektronické hlasování

ID – identifikace

ISVS – informační systém veřejné správy

KDU-ČSL - Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová

KSČM - Komunistická strana Čech a Moravy

NEC – National Election Committee – Národní volební výbor

OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

ODS – Občanská demokratická strana

PPRPU – Pro Patria and Res Publica Union – Vlastenecká unie a Res Publica

SDP – The Social Democratic Party – Sociálnědemokratická strana

SZ – Strana zelených

TOP 09 – politická strana TOP 09

VOIS – volební informační systém

Abstrakt

Analýza návrhu zákona o distančním způsobu hlasování ve volbách poslance Ivana Gabala

Tato bakalářská diplomová práce si klade za cíl analyzovat návrh zákona o distančním způsobu hlasování ve volbách poslance Ivana Gabala na základě poznatků získaných z provozu estonského systému e-voleb. Právě Estonsko je jedinou zemí na světě, kde je možné hlasovat přes internet ve všech typech voleb. Z toho důvodu se práce nejprve zabývá popisem tohoto systému, historií zavedení a dopady na volební účast nebo politické strany. Práce představí i strukturu estonských e-voličů nebo příklady kritiky tohoto systému. Dále je prezentován návrh zákona o distančním způsobu hlasování ve volbách poslance Ivana Gabala. Práce se zprvu věnuje obecné charakteristice distančního hlasování a současnému nastavení v ČR. Poté popisuje obě části návrhu (korespondenční a elektronickou), postoj české veřejnosti k distančnímu hlasování a rizika, která si tvůrci návrhu vytyčili. Následně se práce snaží oba systémy porovnat a odpovědět na položené výzkumné otázky. Na základě komparačních kritérií práce zjistila, že oba systémy se podobají ve vnitřním fungování, ale lze nalézt vlastnosti, kterými se od sebe výrazně liší. Práce také potvrdila, že stejně jako v případě Estonska je možné považovat za jedny z klíčových faktorů pro zavedení e-voleb v ČR politickou vůli a důvěru obyvatelstva. Posledním zjištěním práce je, že elektronická část návrhu distančního způsobu hlasování nedostatečně eliminuje možná rizika, která s sebou elektronické hlasování nepochybně nese.

Klíčová slova: *alternativní hlasování, distanční volby, e-volby, elektronické volby, Estonsko, internetové volby, korespondenční hlasování*

Abstract

Analysis of the draft law on distance method of voting in the election of MP Ivan Gabal

This thesis aims to analyze the draft law on distance method of voting in the election of MP Ivan Gabal based on findings from the Estonian e-voting system. Estonia is the only country in the world, where is possible to vote in the all elections. Therefore, this thesis describes this system, its introduction and impact on the voter turnout or political parties. This thesis presents also the structure of the Estonian e-voters or examples of the criticism of this system. Furthermore, the draft law on distance method of voting in the election of MP Ivan Gabal is described. At first, thesis deals with general characteristics of distance method of voting in the election and current settings in the Czech Republic. Then thesis describes both parts of the draft law (postal and electronic), Czech public opinion on distance method of voting in the election and risks, which the authors mentioned. Subsequently thesis tries to compare both previous systems and answer the research questions. On the basis of comparative criteria thesis found, that both systems are similar in the internal workings, but it's possible find properties, that are distinctly different. This thesis also confirmed that as in the case of Estonia can be regarded as one of the key factors for the introduction of e-voting in the Czech Republic political will and confidence of the population. The last finding is that the electronic part of the draft law on distance method of voting in the election insufficiently eliminates the risks, which e-voting undoubtedly carries.

Key words: *alternative voting, distance voting, e-voting, electronic voting, Estonia, internet voting, postal voting*